

สิทธิสตรี วิถีพุทธ

✧ บทปาฐกถาธรรม เรื่อง

จุดประสานของการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์การเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้อง

คำนำ

บทนำ

สิทธิสตรี

วิ...ถี...พุทธ

บทปาฐกถาธรรมเรื่อง จุดประสานของการทำงานร่วมกับ
เพื่อสร้างสรรค์การเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้อง

รัฐจวน อินทรกำแหง : ปาฐกถา สมปอง พรหมเปี่ยม : บรรณาธิการ

สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส : ชุดผู้หญิงกับศาสนา

มูลนิธิเพื่อนหญิงสนับสนุนการพิมพ์

และผู้ไม่ประสงค์จะออกนามร่วมบริจาคสมทบทุนการจัดพิมพ์ 5,000 บาท

คำนำ

เรื่อง “สิทธิสตรีวิถีพุทธ” นี้ เป็นคำบรรยายที่ท่านอาจารย์อุบาสิกา รัญจวน อินทรกำแหง แสดงธรรม แก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องการแสวงหาจุดร่วมระหว่างพุทธธรรมและสตรีนิยม โดยมีโครงการส่งเสริมบทบาทหญิงชายในการพัฒนามูลนิธิเพื่อนหญิง คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) กลุ่มชายเข้าใจหญิงชาย เป็นผู้จัดการสัมมนาในระหว่างวันที่ 13-19 มกราคม 2537 ที่สวนโมกขพลาราม ไชยา สุราษฎร์ธานี

การสัมมนาในครั้งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สนใจงานส่งเสริมสิทธิสตรีและพระสงฆ์ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดระหว่าง “พุทธนิยมกับสตรีนิยม” อันจะยังผลให้เกิดการผสมผสานหนุนช่วยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้ในงานส่งเสริมสิทธิสตรี หรือการนำแนวคิดเชิงสตรีนิยมมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาและปฏิบัติธรรม ผู้เข้าร่วมสัมมนา อาทิ พระมหาสมชาย กุศลจิตโต รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ พระสันติกโร, พระคุณญี เมธงกูโร สวนโมกขพลาราม ผศ.มาลี พุกษพงศาวิไล คุณนิรมล พุฒมาตร กรรมการมูลนิธิเพื่อนหญิง, คุณสนิhsสุดา เอกชัย หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เป็นต้น

คณะผู้จัดการสัมมนาได้กราบเรียนเชิญท่านอาจารย์อุบาสิกา รัญจวน เป็นวิทยากรท่านหนึ่งด้วย เนื่องจากท่านอาจารย์เป็นผู้หญิงที่เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นเวลานานจนได้รับการ

ยอมรับให้เป็นผู้นำทางความคิดและการศึกษาในแวดวงพุทธศาสนา ท่านอาจารย์ได้รับประสบการณ์ตรง เมื่อเข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่ในฐานะนักบวชแต่ไม่ได้รับสถานภาพนักบวชอย่างเป็นทางการ จากสถานะที่แตกต่างระหว่างหญิงชายนี้ ท่านอาจารย์สามารถแบ่งปันประสบการณ์ในการแสวงหาจุดร่วมระหว่างการนำแนวคิดทางพุทธศาสนาไปใช้ในงานส่งเสริมสิทธิสตรี และการนำแนวคิดเชิงสตรีนิยมมาใช้ในการพัฒนา การศึกษาและปฏิบัติธรรม

คำบรรยายของท่านอาจารย์ได้แสดงข้อคิดที่ช่วยส่งนำให้ผู้หญิงที่เลื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนา มองเห็นแนวทางในการศึกษาปฏิบัติธรรม เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้อย่างถ่องแท้ ไม่เป็นทุกข์ต่อการถูกจำกัดโอกาสทางการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามขนบประเพณีที่เป็นอยู่ ด้วยวิธีการทำความเข้าใจกับความทุกข์นั้น จนกระทั่งสามารถเห็นความทุกข์ที่ผู้หญิงถูกจำกัดโอกาสและสถานภาพเป็นเรื่องที่ไม่เป็นทุกข์ ผู้หญิงจึงจะสามารถปฏิบัติและเข้าถึงพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้คำบรรยายของท่านยังช่วยให้นักกิจกรรมด้านสิทธิสตรี มองเห็นแนวทางในการนำพุทธธรรมมาผสมผสานกับงานส่งเสริมสิทธิสตรีได้โดย “สร้างจุดประสานเพื่อพัฒนาการเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้อง” ท่านอาจารย์ให้ความหมายคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ว่าคือ “สิทธิของการที่จะต้องมีชีวิตที่ไม่เป็นปัญหาหรือไม่เป็นทุกข์” จุดนี้ทำให้นักคิด นักกิจกรรมแนวสิทธิสตรีต้องตั้งคำถามหา คำตอบว่า งานส่งเสริมสิทธิสตรีที่ดำเนินอยู่นี้ทำให้เป็นทุกข์หรือไม่

ถ้าหากเป็นทุกข์ต่อผู้ทำงาน “สิทธิสตรี” นั้น คงไม่ใช่ “สิทธิมนุษยชน” ตามความหมายของท่านอาจารย์

ในช่วงที่ท่านอาจารย์ได้เมตตาให้เวลาสำหรับผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่านได้เรียนถามคำถามต่างๆ และเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอีกเป็นเวลานาน โดยเฉพาะเรื่อง “ภิกษุณี” และเรื่องโครงการ “ธรรมมาตา” ซึ่งเป็นโครงการที่ท่านพุทธทาสได้พูดถึงไว้ในช่วงสุดท้ายของชีวิต โครงการนี้ท่านพุทธทาสต้องการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมที่สวนโมกขพลารามอย่างจริงจังมากกว่าการปฏิบัติในสถานะอุบาสิกา หรือชี ผู้เข้าร่วมสัมมนาจึงได้รับความรู้ความเข้าใจมองเห็นแนวทางในการนำแนวคิดเชิงสตรีนิยมมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาและปฏิบัติธรรมมากขึ้น

ด้วยน้ำเสียงแห่งความเมตตา ท่านอาจารย์กล่าวบรรยายธรรมะอย่างเข้าถึงจิตใจของผู้เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งล้วนแต่เป็นทุกข์จากความคาดหวังที่ไม่สมหวังในงานพัฒนาสังคม ต่างก็ดิ้นรนค้นหาแนวทางการพัฒนาที่จะเป็นไปดั่งหวัง คำอธิบายของท่านจึงมีรายละเอียดที่ทำให้ผู้ฟังต้องนำไปใคร่ครวญว่า “หวัง” อย่างไม่ให้เป็นทุกข์

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ คงจะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นแนวทางในการนำพุทธธรรมไปใช้ในงานส่งเสริมสิทธิสตรี และเข้าใจแนวคิดเชิงสตรีนิยมเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาและปฏิบัติธรรมมากขึ้น

เกี่ยวกับคณะผู้จัดการสัมมนา

โครงการส่งเสริมบทบาทหญิงชายในการพัฒนา มุสลิมนิเพื่อหญิง

เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักพัฒนา NGO ในพื้นที่มีทักษะในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายและสามารถนำไปใช้วางแผนปฏิบัติงานทั้งในระดับปัจเจกและการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งเสริมสร้างให้เครือข่ายที่มีอยู่แล้วเกิดความเข้มแข็งในการทำงานเพื่อส่งเสริมบทบาทหญิงชายและการพัฒนาโดยรวม

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.)

ก่อตั้งเมื่อปี 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงาน-แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดในหมู่บุคคลและองค์กรที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาและการพัฒนา เพื่อศึกษาหาแนวทางร่วมกันในอันที่จะนำศาสนธรรมมาใช้ในงานพัฒนา ตลอดจนจัดการฝึกอบรมทรัพยากรบุคคล และสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและการพัฒนาแก่หน่วยงานอื่นๆ

กลุ่มชายเพื่อความเข้าใจระหว่างชายหญิง

เกิดจากการรวมกลุ่มของผู้ชายที่เห็นว่า รากเหง้าแห่งค่านิยมและทัศนคติในเรื่องเพศที่ผ่านมานั้น มีส่วนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย จึงควรที่จะมีการรณรงค์ในเรื่องทัศนคติระหว่างเพศที่ถูกต้องและสร้างความเข้าใจอันดี โดยพยายามจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจให้มากขึ้นในหมู่ผู้ชายและผู้หญิง รวมทั้งให้การสนับสนุนแก่บุคคลหรือองค์กรต่างๆ ที่พยายามทำงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว

สิทธิสตรี

วิ...ถี...พุทธ

บทปาฐกถาธรรมเรื่อง จุดประสานของการทำงานร่วมกับ

เพื่อสร้างสรรค์การเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้อง

ขอ

ขอบพระคุณทุกท่านที่ให้โอกาสดิฉันได้
มาร่วมเสวนาด้วยในวันนี้ ถึงแม้ว่าดิฉัน
จะพูดมากกว่าทุกท่านในที่นี้ แต่ก็ขอได้

โปรดถือว่าเป็นการสนทนาคุยกัน จะพยายามพูดไม่ไห้
ยาวเกินไป แต่อาจจะยาวโดยไม่เจตนา จากนั้นก็ขอเชิญ
ซักถามสนทนากันได้โดยไม่ต้องเกรงใจ

เมื่อดิฉันได้เห็นรายการที่คุณนิรมลได้ให้ดู ก็เลยนึก
ว่าให้ชื่อหัวข้อของการที่เราจะคุยกันว่า “จุดประสานของการ
ทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์การเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่
ถูกต้อง”

คำว่าร่วมกันในที่นี้ ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกชาติ ศาสนา
ชั้นวรรณะ หมายความว่าทุกคนจะเป็นหญิงหรือเป็นชายก็
ตาม เราต้องมีจุดประสานของการทำงานร่วมกันเพื่อสร้าง

สรรคการเกิดแห่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นก็ต้องขออนุญาตขยายความคำว่า สิทธิมนุษยชน ในที่นี้หมายความว่าอะไร

เราได้ยิน "สิทธิมนุษยชน" ของกฎบัตรสหประชาชาติมานานแล้ว แต่ดิฉันไม่สนใจเพราะรู้สึกว่าคุณสิทธิมนุษยชน เช่นนั้นมิใช่เป็นสิ่งที่ เป็นสากล แต่เราจะพูดถึงสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล ที่ว่าเป็นสากลก็หมายความว่า ทุกคนในโลกนี้มีสิทธิที่จะมีสิทธิมนุษยชนอย่างนี้ได้ อย่างเท่าเทียมกัน

สิทธิมนุษยชนที่ดิฉันเห็นว่าเป็นสิ่งสากลก็คือ สิทธิมนุษยชนที่ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตที่ไม่เป็นปัญหาหรือไม่มี ความทุกข์

นี่คือสิทธิมนุษยชนของทุกคนในโลกนี้ ที่ควรจะได้ สำนึกว่าเป็นหน้าที่ที่เราเกิดมาควรที่จะสร้างสรรค์ ไขว่คว้า กระทำให้เกิดขึ้น ซึ่งสิทธิมนุษยชนอย่างนี้ให้จงได้ ถ้าหากว่าไม่ได้แล้ว ถึงแม้เราจะมีสิทธิเท่าเทียมในประการใด ๆ ก็ตาม ตามที่กล่าวขวัญกันหรือยอมรับกันในทางโลก สิ่งนั้นก็มิใช่สิทธิมนุษยชนที่พึงปรารถนาหรือเป็นสิทธิมนุษยชนอันประเสริฐที่มนุษย์ควรจะมีควรจะได้

เพราะฉะนั้น สิทธิมนุษยชนที่ถูกต้องตามความเห็นของดิฉันคือ สิทธิของการที่จะต้องมีชีวิตที่ไม่เป็นปัญหา

หาหรือไม่เป็นทุกข์

ถ้าหากว่ามีชีวิตที่เป็นทุกข์แล้ว แม้ว่าจะมีอะไรๆ อย่างที่เขานิยมรับรองกันในโลกนี้สักเพียงใดก็ตาม สิ่งนั้น หารู้ค่าหรือมีความหมายแก่ชีวิตไม่

ที่นี่เมื่อพูดว่า สิทธิมนุษยชนที่เป็นสากลคือการที่จะต้องมีชีวิตที่ไม่เป็นปัญหาและไม่มีทุกข์ ก็น่าจะได้พูดกันถึงคำว่าทุกข์สักเล็กน้อย เพราะว่าท่านที่นั่งอยู่ในที่นี้อาจจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ทุกข์ ไม่ตรงกันทีเดียว ก็ได้

อย่างดิฉันเอง ตั้งแต่เล็กจนเป็นผู้ใหญ่มีความเข้าใจเรื่องของทุกข์ว่า จะต้องมีปัญหาที่เรียกว่าสาหัสสากรรจ์ อย่างชนิดคอขาดบาดตาย อย่างชนิดจะต้องกินยาตาย นั่นแหละมันถึงจะเป็นเรื่องของความทุกข์

แต่หลังจากที่มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างชนิดที่เรียกว่า ก็มี ความสุขพอสมควร มีความสำเร็จในชีวิตและได้รับการ ยอมรับในสังคมพอสมควร ทุกอย่างก็เรียกว่าพอสมควร แต่ทำไมทุกวันๆ จิตใจจึงยังไม่ปลอดโปร่ง ไม่ผ่องใส ยังมีความรำคาญ มีความอึดอัดขัดใจในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งถึงเรื่องใหญ่ๆ ทุกวัน

สิ่งนี้แหละ ที่ทำให้ดิฉันค่อยๆ สำนึกขึ้นมาเองโดยไม่มี

รู้ตัวว่า สิ่งที่เราเป็น เราเป็น เราได้อยู่ขณะนั้น หาใช่สิ่งที่มีค่าสูงสุดหรือประเสริฐสุดในชีวิตของเราไม่ ก็เลยมาสำนึกได้ว่า “อ้อ...อาการที่จิตใจต้องรู้สึกรำคาญ อึดอัดขัดใจ หงุดหงิด ไม่เป็นอันเบิกบาน ปกติ ไปรงใสได้ สิ่งนี้แหละคือลักษณะอาการของสิ่งที่ท่านเรียกว่าความทุกข์”

เพราะฉะนั้นก็ขอเชิญชวนเพื่อนทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ได้โปรดใคร่ครวญถึงความหมายของคำว่าทุกข์ในลักษณะนี้ แล้วท่านจะพบเองว่า ชีวิตที่ผ่านมาทั้งในด้านส่วนตัวและการงานได้เคยประสบสิ่งทีเรียกว่าทุกข์บ้างหรือไม่

ในทางพุทธศาสนา สิ่งทีเรียกว่าความทุกข์นั้นก็คือปัญหา เมื่อใดมีปัญหาเกิดขึ้นในใจเมื่อนั้นก็มีความทุกข์ หากชีวิตไม่มีปัญหามันก็ไม่มีความทุกข์ เพราะฉะนั้นความหมายของคำว่าทุกข์ในที่นี้ก็คือความหมายถึงลักษณะอาการที่จิตใจผิดไปจากความเป็นปกติ ตั้งแต่ความหงุดหงิด อึดอัดรำคาญ ไม่ไปรงใจ ไปจนถึงความรู้สึกเจ็บปวด ขมขื่นทรมาน ฯลฯ

เมื่อใดผู้ที่มีความทุกข์ อึดอัดขัดใจ อึดอัด แม้จะกระทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องเป็นประโยชน์ เราก็รู้้อยู่ว่าเป็นประโยชน์ แต่ในขณะที่ทำนั้นจิตมันอึดอัดอึดอัดอยู่ตลอด

เวลา มีความร้อนรนดินรนอยู่ตลอดเวลา ก็เรียกว่ากำลังอยู่กับข้าศึกที่มันทิ่มแทงให้ชีวิตนี้เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุว่า อริยสัจจ์ คือ ความจริงอันประเสริฐ ดังที่ท่านทั้งหลายทราบแล้วว่า ผู้ใดเข้าถึงความจริงอันประเสริฐนี้แล้วผู้นั้นย่อมสามารถรอดพ้นจากการถูกทิ่มแทงของข้าศึก เพราะฉะนั้น ความทุกข์ก็คือข้าศึกของชีวิต

ที่นี้ความทุกข์หรือปัญหาของผู้หญิงคืออะไร ขออนุญาตพูดเรื่องของผู้หญิงนิดหน่อย เท่าที่ดิฉันได้อ่านเอกสารที่คุณนิรมลนำมาให้ และเท่าที่ได้ฟังและสังเกตจากสิ่งแวดล้อม เราก็รู้ๆ กันอยู่ว่าความทุกข์ของผู้หญิงก็คือความรู้สึกที่ว่าไม่ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ชาย รู้สึกว่าผู้หญิงนี้ด้อย ถูกจำกัดสิทธิ์ ถูกจำกัดความรู้สึกด้อยต่ำด้อย ไม่ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันทั้งในสังคมโลก และในสังคมธรรม

บางทีก็จริง บางทีเราก็คิดไปเอง เพราะฉะนั้นบางทีเราต้องดูว่าอะไรคือความทุกข์จริงที่มันเกิดขึ้นจริง หรืออะไรที่ผู้หญิงปรุงแต่งไปเองว่ามันเป็นความทุกข์หรือเป็นปัญหา

ในสังคมธรรมะ เหตุปัจจัยของปัญหาที่ทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่ามันไม่เท่าเทียม หรือผู้หญิงมีความทุกข์นั้นมันมาจากอะไรบ้าง ก็จะพูดสรุปอย่างย่อๆ ว่า

เหตุปัจจัยแห่งปัญหา ; อุปาทาน

ประการแรก ก็มาจากอุปาทานที่เกิดจากความยึดมั่น ถือมั่นในประเพณีของเราที่มีมาเก่าก่อน ที่พอลูกผู้ชายเกิด มาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ เป็นชาวจีนก็จะถือว่าเป็นลามกอัน ประเสริฐ เป็นมงคลของชีวิต ถ้าลูกผู้หญิงเกิดมาก็จะ รู้สึกเหมือนไม่มีความหมาย ไม่มีค่า บางทีเห็นเป็นตัวถ่วง เป็นต้น นี่ก็เป็นอุปาทานที่เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิม

นอกจากนี้ ก็อาจจะเกี่ยวกับเรื่องระเบียบวินัยในทาง พระศาสนาที่ไม่ให้สิทธิหรือเปิดโอกาสแก่ผู้หญิงอย่างเพียงพอ ซึ่งก็ได้มีการอภิปรายหรือสนทนากันมามากแล้ว เช่น ภิกษุณีแม้จะบวชมานานเพียงใดก็ต้องกราบไหว้ภิกษุที่บวช แม้เพียงวันเดียว ภิกษุณีต้องรับฟังคำสอนของภิกษุ ภิกษุณีไม่ได้แย้งต่าหนิภิกษุ เป็นต้น ในที่นี้จึงจะไม่กล่าวซ้ำ

ความทุกข์หรือปัญหาของผู้หญิงจะมีหรือไม่มี ใน ธรรมชาติของดิฉันอยู่ที่น้ำใจของผู้ชายหรือน้ำใจของบุรุษ และ บุรุษหรือผู้ชายในที่นี้ดิฉันมิได้หมายถึงพระสงฆ์เท่านั้น เพราะในสังคมของวัดนั้น เรามีทั้งพระสงฆ์ สามเณรและ อุบาสก ในบรรดาท่านที่เป็นอุบาสกบางท่านก็เป็นผู้ใกล้ชิด รับผิดชอบในเรื่องทางวัดก็มี ซึ่งก็มีเหมือนกันที่บางครั้งอาจ จะขาดน้ำใจหรือขาดความเข้าใจในผู้หญิงไปบ้าง แต่จาก

ประสบการณ์ส่วนตัวของดิฉัน ดิฉันรู้สึกว่ายากดิฉันโชคดีมาก
เมื่อมีโอกาสเข้ามาอยู่ในสังคมธรรมะ ก็ได้มีโอกาสอยู่กับ
กับท่านผู้เป็นบัณฑิตถึง 2 ท่าน และเมื่ออยู่กับบัณฑิตดิฉัน
ไม่มีปัญหา

ผู้หญิงไม่มีปัญหา ผู้หญิงไม่มีความทุกข์ ผู้หญิงไม่มี
ปมด้อย เมื่อได้อยู่กับบัณฑิต

บัณฑิตท่านแรกที่ดิฉันได้มีโอกาสอยู่ศึกษาปฏิบัติ
ธรรมกับท่านก็คือ ท่านอาจารย์หลวงพ่อบุชา หลวงพ่อบุชานั้น
ใครก็กล่าวถึงว่า ท่านเป็นผู้ที่เคร่งครัดระเบียบวินัย จะไม่
เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเท่ากับผู้ชาย แต่จากประสบการณ์ที่
ดิฉันได้รับเป็นส่วนตัวปรากฏว่าหลวงพ่อบุชาไม่เคยปิดกั้นโอกาส
ดิฉันแม้แต่ชนิดเดียว ตัวอย่างเช่น สถานที่ปฏิบัติธรรมที่จัด
ไว้สำหรับสงฆ์ เมื่อท่านเห็นว่าเราได้ตั้งใจปฏิบัติอย่างจริง
จัง ท่านจะอนุญาตให้เข้าไปอาศัยในสถานที่ปฏิบัตินั้นได้
แต่ท่านแนะนำว่า ต้องดูให้ละเอียดรอบคอบว่า ขณะนั้นไม่
มีพระสงฆ์กำลังใช้สถานที่นั้นในตอนนั้น ท่านเคยพูดว่า “นี่
นะ รัญจวน ถ้าอยากปฏิบัติจะไปนั่งตรงนั้นก็ได้นะ แต่ดู
เสียหน่อยว่า ตอนนั้นไม่มีพระอยู่”

คือถ้าไม่มีพระสงฆ์นั่งอยู่ ก็อนุญาตให้เข้าไปได้
เพราะเป็นที่ที่สงบสงัด และเมื่อพระสงฆ์ท่านเห็นเรานั่ง

สมาธิอยู่ ท่านก็จะไม่เข้าไปใช้สถานที่ในตอนนั้น

นอกจากนี้ ท่านยังเปิดโอกาสให้อีกหลายๆ อย่าง ฉะนั้น ในขณะที่อยู่กับหลวงพ่อบุญท่านอาจารย์ชา ดิฉันไม่เคยรู้สึกว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย รู้สึกเป็นแต่เพียงผู้ปฏิบัติธรรมคนหนึ่งเท่านั้นเอง

แล้วเมื่อได้เข้ามาอยู่กับท่านอาจารย์สวนโมกข์คือ ท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านก็ทำให้ดิฉันรู้สึกว่าไม่เป็นหญิงเป็นชายอีกเช่นกัน เพราะว่าโอกาสในการศึกษาธรรมและในการปฏิบัติธรรม หรือในการที่จะไปเรียนใต้ตามท่านอาจารย์เกี่ยวกับปัญหาธรรมนั้นท่านเปิดโอกาสเสมอ ยกเว้นในกรณีที่ท่านไม่ว่าง มีภาระอย่างอื่น ท่านอาจารย์ให้โอกาสเต็มที่เสมอเหมือนกัน

นอกจากนั้นในเรื่องการทำงาน การใช้งาน ท่านอาจารย์ก็ไม่ได้คิดว่าเราเป็นผู้หญิงหรือเป็นผู้ชาย สิ่งใดที่เราทำได้หรือท่านเห็นว่าสามารถทำได้ ท่านก็มอบให้ทำ เพราะฉะนั้นจากการที่ดิฉันอยู่กับท่านอาจารย์มาตลอดเวลา นี้ดิฉันไม่เคยรู้สึกว่าเป็นผู้หญิงหรือเป็นผู้ชาย ไม่เคยรู้สึกว่ามีปมด้อย

เคยมีนักข่าวสตรีมาสัมภาษณ์ตั้งแต่ดิฉันมาอยู่สวนโมกข์ได้สักปี สองปี เขาถามว่า ดิฉันมีความรู้สึกอย่างไร

กับบทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนาหรือในวงการธรรมะ
ดิฉันก็ตอบอย่างที่ดิฉันพูด เพราะดิฉันรู้สึกอย่างนั้นจริงๆ
ดิฉันจึงประจักษ์ในใจว่า ถ้าเพียงแต่เราได้มีโอกาสอยู่กับ
บัณฑิต (คำว่าบัณฑิตนี้เป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย) ถ้าได้
อยู่กับบัณฑิตแล้ว ปัญหาไม่มี แต่ปัญหาเกิดขึ้นเพราะว่า
บางที่เราขาดบัณฑิต

ที่ดิฉันพูดขึ้นในที่นี่ก็ขอประทานอภัยพระคุณเจ้าที่นั่ง
อยู่ในที่นี่ ดิฉันไม่ได้เจาะจง ที่นั่งอยู่ในที่นี่ก็เป็นบัณฑิต
และก็อาจจะมีบัณฑิตในที่อื่นๆ อีกมาก แต่จากประสบ-
การณ์ที่ดิฉันได้ประจักษ์แล้วก็มีอยู่ 2 ท่าน คือ ท่านอาจารย์
หลวงพ่อบุชา และท่านอาจารย์พุทธทาส ที่ท่านเป็นบัณฑิต
ที่ไม่ทำให้ผู้หญิงมีปมด้อย

สถานะของผู้หญิงที่ปฏิบัติธรรมไม่ชัดเจน

เหตุปัจจัยของปัญหาในสังคมของธรรมะข้อต่อไปก็คือ
สถานะของผู้หญิงที่ปฏิบัติธรรมไม่ชัดเจน นี่เป็นสิ่งที่ทำให้
เกิดปัญหาของผู้หญิงในวงสังคมของธรรมะ คือ สถานะใน
การปฏิบัติธรรมไม่ชัดเจนอย่างที่พูดกันว่าไม่มีภิกษุณี ถ้า
หากว่ามีภิกษุณีที่มีรูปแบบชัดเจน ไม่มีปัญหา ที่พูดถึง
ภิกษุณีในที่นี่ก็ขอเรียนให้ทราบว่าไม่มีความรู้สึกว่าจะเรียก

ร้องว่าต้องมีภิกษุณี จะต้องมีการบวชผู้หญิงให้เป็นภิกษุณี
เพียงแต่พูดว่า การมีภิกษุณีในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นการ
แสดงสถานะของผู้หญิงที่ปฏิบัติธรรมได้ชัดเจน ได้รับการ
รับรองชัดเจน แต่บัดนี้เรามีแม่ชีซึ่งท่านผู้รู้กล่าวว่า แม่ชีก็
คืออุบาสิกานั้นเอง อุบาสิกาก็คือผู้หญิงที่ปฏิบัติธรรม จะ
แต่งขาวปลงผม หรือจะนุ่งดำใส่ขาวปลงผมอย่างดิฉัน หรือ
ว่าจะปฏิบัติธรรมอยู่ที่บ้านก็ยังคงเป็นอุบาสิกาเหมือนกัน
หมายความว่า ปัจจุบันเรามีพุทธบริษัทเพียงสามคือ ภิกษุ
อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งแม่ชีก็รวมอยู่ในพุทธบริษัทฝ่าย
อุบาสิกาคือผู้หญิงปฏิบัติธรรม สมาทาน ศีล 8 ปลงผม
แม้มีรูปแบบของการแต่งกายที่เป็นเฉพาะ แต่ก็ยังไม่มี การ
รับรองสถานะของแม่ชีอย่างเป็นทางการ

เพราะฉะนั้น บทบาทหรือสถานะของผู้หญิงในการ
ปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาจึงยังไม่ชัดเจน เมื่อไม่ชัดเจน
จะให้ผู้อื่นในสังคมภายนอกเขารับรองก็ยาก ยากที่จะให้เขา
รับรองในลักษณะไหน อย่างไร และเพียงใด เหมือนอย่างตัว
ดิฉันเอง ที่ดิฉันสะดุดใจเมื่อตอนเดินทางโดยเครื่องบิน และ
เห็นข้อแตกต่างระหว่างพระภิกษุกับผู้หญิงปฏิบัติธรรมปลง
ผมอย่างนี้ได้ชัดเลย เช่น เมื่อเราจะขอร้องเจ้าหน้าที่ว่ากรุณา
อย่าจัดให้เรานั่งติดกับผู้ชาย เขาก็จะไม่รู้สึกรว่าสำคัญหรือ

จำเป็นถึงขนาดจะต้องยอมทำตามทีขอ บางคนก็ทำให้ บาง
คนก็ไม่สนใจ เพราะบริษัทการบินไม่มีนโยบายที่จะจัดที่ให้
สำหรับผู้หญิงในสถานะอย่างนี้โดยเฉพาะเหมือนที่เขาจัด
ให้พระภิกษุ

พอออกจากที่พักคนโดยสารจะไปขึ้นเครื่องบินก็จะ
มีรถจัดเฉพาะสำหรับพระภิกษุ ส่วนผู้หญิงปลงผมจะขึ้นไป
ยืนเบียดบนรถโดยสารสำหรับผู้โดยสารทั่วไปอย่างไรก็ไม่มี
ผู้ใดสนใจอีกเหมือนกัน ดิฉันเดินทางโดยเครื่องบินเพราะ
เหตุจำเป็นก็หลายครั้ง แต่ก็มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ดิฉันได้รับความ
กรุณาเป็นอย่างยิ่งจากเจ้าหน้าที่เชิญให้ขึ้นรถที่จัดไว้เฉพาะ
แต่ดิฉันก็รูว่านั้นเป็นความกรุณาส่วนตัวของสุภาพบุรุษผู้นั้น
คือเจ้าหน้าที่การบินผู้นั้น เป็นความกรุณาส่วนตัว แล้วคง
จะเป็นผู้ที่มีความศรัทธาสนใจในธรรมะด้วยก็ได้จึงเรียกให้
ดิฉันไปนั่งอย่างเรียบร้อย นี่เป็นความเหลื่อมล้ำที่มองเห็น
ถ้าจะบอกร้องขอ ไม่รู้จะไปบอกเขาอย่างไร ทำไมเขาไม่จัด
ให้เราอย่างเรียบร้อยบ้าง ทำไมเขาไม่นึกว่าผู้หญิงปฏิบัติ
ธรรมก็ต้องสำรวม จะต้องอยู่ จะต้องทำอะไรให้พอเหมาะ
พอควรเหมือนกัน นี่เป็นสิ่งเล็กสิ่งน้อย ไม่ต้องพูดถึงว่า จะ
ไปเรียกร้องขอค่าโดยสารครึ่งราคา ไม่เคยคิดเลยในเรื่องนั้น
เพียงแต่ขอให้อำนวยความสะดวกในเรื่องการนั่ง การเดิน

ทางสัณนิท บริษัทการบินก็ยังไม่ได้นึกถึงเลย นี่เพราะอะไร?
ก็เพราะเหตุว่าสถานะของผู้หญิงในการปฏิบัติธรรมไม่ชัดเจน
นั่นเอง

เมื่อดิฉันออกมาใช้ชีวิตของผู้บวชอย่างนี้ใหม่ๆ คราว
หนึ่งไปธุระในกรุงเทพฯ กับเพื่อนรุ่นพี่ท่านหนึ่ง ท่านปฏิบัติ
ธรรมมานานแล้ว ท่านพาไปขึ้นรถเมล์ที่ต้นทางเราก็ได้ที่นั่ง
พอนั่งเรียบร้อยก็เตรียมหยิบสตางค์ ผู้เก็บเงินบอกว่าไม่ต้อง
เสียเงินเพราะเป็นผู้บวช ถ้าจะถามว่าดิฉันรู้สึกอย่างไรใน
ขณะนั้น ก็ขอบอกตามตรงว่า ดิฉันรู้สึกภาคภูมิใจมาก ภาค
ภูมิใจในสถานะของเราที่เป็นนักบวช ที่จริงค่าโดยสารรถ
เมล์ก็ไม่กี่สตางค์หรอก แต่การที่ได้รับการยอมรับในสถานะ
นี้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เป็นกำลังใจที่ทำให้เรายิ่งพยายาม
ที่จะปฏิบัติตนให้ตรงตามให้สมแก่ความเป็นนักบวชที่มีผู้
อื่นเขาเห็นคุณค่า

นี่เห็นไหมคะ เพียงแต่การสนับสนุนเล็กๆ น้อยๆ
เท่านั้น แต่ได้ให้กำลังใจแก่ผู้หญิงเพียงใด ให้ทั้งกำลังใจ
และความชุ่มชื่นใจเป็นอย่างยิ่ง

เพราะฉะนั้น จุดนี้จึงน่าจะเป็นสิ่งที่ควรนำเอามาพูด
กันถึงสถานะของผู้หญิงปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ชัดเจน

เนื่องจากความไม่ชัดเจนนี้จึงเป็นเหตุให้คนทางโลก

ขาดความเข้าใจโดยไม่เจตนา โดยมักจะรู้สึกกันว่า คนปฏิบัติธรรมหรือคนอยู่วัดแล้วอย่างนี้ อะไรก็ได้ “อะไรก็ได้” นี้ เช่น ในการติดต่อกันในบางครั้ง จะไม่มีการระมัดระวังในความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการยื่น การนั่ง หรือการให้สิ่งของ เพราะคนโลกบางคนเห็นว่าด้วยลักษณะอาการกิริยาวาจาอย่างไร คนวัดก็ไม่น่าจะถือ ที่คิดว่าไม่ถือเพราะอะไร เพราะผู้อยู่วัดย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว นี่เขาคิดไปในทางสุดโต่งก็ตามกิเลสของเขา ตามกิเลสที่จะทำอย่างมักง่ายโดยไม่ได้นึกว่า ความจริงแล้วเรารู้ว่าอะไรคือความถูกต้อง แม้เราได้ลดละความยึดมั่นถือมั่นตามกำลังของการปฏิบัติ แต่เรารู้ว่าอะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความไม่ถูกต้อง บางทีเราจะพูดเมื่อถึงโอกาสอันสมควร เมื่อโอกาสไม่สมควรเราก็จะไม่พูด

ธรรมชาติของผู้หญิงที่ถูกมองในทางลบ

อีกอันหนึ่งที่เป็นเหตุปัจจัยแห่งปัญหาคือ ธรรมชาติของผู้หญิงที่ถูกมองในทางลบ ธรรมชาติของผู้หญิงที่ถูกมองในทางลบนี้มีอะไรบ้าง?

เท่าที่ดิฉันได้สังเกตหลังจากที่ได้ปฏิบัติธรรมมาแล้ว ได้มีโอกาสไปในที่บางแห่งก็ได้ยินจากคำบอกเล่าว่า ท่าน

เจ้าอาวาสหลายแห่ง หลายที่ หลายวัด ไม่ยินดีต้อนรับผู้
หญิงที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมหรือพูดง่ายๆ ก็คือ ไม่ต้องการ
ให้มีแม่ชีอยู่ปฏิบัติธรรมในวัดนั้น ถ้าหลีกเลี่ยงได้ก็จะหลีกเลี่ยง
ท่านไม่ต้องการรับเพราะคล้ายๆ กับว่า ผู้หญิงนี้เป็น
ตัวปัญหา เป็นตัวเรื่องมาก อยู่ที่ไหนมักนำปัญหามาให้

เมื่อปีที่แล้ว ได้ยินคำปรารภจากท่านอาจารย์สุเมโธ
เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก่อนหน้านั้นก็ได้ยินจากปากคนอื่น แต่
วันนั้นได้ยินท่านปรารภกับดิฉันโดยตรงว่า ปกครองผู้หญิงนี้
ยาก การที่มีผู้บวชเป็นผู้หญิงอยู่ในวัดนี้ยากลำบากมาก
เพราะชอบอิจฉากันจริง พวกผู้หญิงที่ชอบอิจฉากันจริง
แล้วท่านก็ทำทำให้เห็นว่าสิ่งนี้มันน่ารังเกียจ ความอิจฉา
ของผู้หญิงนี้มันน่ารังเกียจ มันไม่งดงาม มันไม่น่ารัก ดิฉัน
ก็เรียนกับท่านว่า ส่วนมากก็มักเป็นอย่างนั้น เพราะคนนั้น
บางทีเมื่อเราเผอิญไปพบผู้ชายที่อิจฉาซึ่งหวงกัน กีดกัน แกร่ง
แย่งกัน เกิดความรู้สึกว่า มันน่าเกลียดเสียยิ่งกว่าผู้หญิง
ที่อิจฉาเสียอีก เพราะแย่งเอานิสัยในทางลบของผู้หญิงไป
โดยปกติผู้หญิงส่วนมากยอมรับว่าผู้ชายเป็นคนใจกว้างไม่
หยาบหยาบ ไม่เอาเรื่องเล็กๆ น้อยๆ มาคอยจับผิดจับถูกกัน
ฉะนั้นถ้าเผอิญไปพบผู้ชายลักษณะอย่างนั้นเข้า มันน่า
เกลียดเสียยิ่งกว่าผู้หญิงอีก ท่านก็เลยหัวเราะ ไม่ตอบว่า

อะไร เชื่อว่าท่านก็คงจะได้พบอย่างนั้นบ้างเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า นี่คือธรรมชาติอย่างหนึ่งของผู้หญิงที่ถูกมองในทางลบ เราจะรับหรือไม่รับก็ตาม แต่ก็เป็นที่พูดกันอยู่ ฉะนั้นดิฉันจึงคิดว่าสิ่งหยาบหิมที่ผู้ชายคิดว่าผู้หญิงเป็นอย่างนี้ เราจะต้องแก้ไข ลบมันออกไป ก็จะได้รับ การรับรองจากบุรุษผู้มีใจเป็นธรรมซึ่งก็มีอยู่ไม่น้อยในสังคม

ค่านิยมมิชฌาทิฐิ

นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยแห่งปัญหาคือ “ค่านิยมมิชฌาทิฐิ” ดิฉันเรียกว่าค่านิยมมิชฌาทิฐิที่เราพบอยู่ในวงการสังคมมนุษย์ทุกวันนี้ เป็นค่านิยมมิชฌาทิฐิที่ยอมให้ใจของตนให้ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมจนใจหิวไม่ขึ้นทั้งผู้หญิงผู้ชาย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ทั่วไปหมด ไม่เลือกชาติศาสนาด้วย

นอกจากนั้นก็คือ อุปทาน ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งอันเป็นมายาทั้งปวง โดยรู้ไม่เท่าทันจึงคิดว่ามันจริง ไม่รู้ว่ามันเป็นเพียงสมมติเท่านั้น เช่น เกียรติยศชื่อเสียง ความดี ความเด่น ความดัง ความวิเศษต่างๆ นอกจากนั้นก็ยึดในทรัพย์สินเงินทอง ตำแหน่งการงาน ซึ่งก็เป็นมายาไม่ใช่

สิ่งจริงเพราะมันเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

ในชีวิตของเราที่ผ่านมา เราคงได้สัมผัสกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ มาบ้างแล้ว เช่น เปลี่ยนตำแหน่ง การงาน บางคนก็เปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนอะไรต่ออะไรมาเยอะแยะมากมาย เพราะฉะนั้นค่านิยม มีจรรยาวิธเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไข ทำความเข้าใจให้ถูกต้องว่า ความเจริญที่แท้จริงคืออะไร เกียรติยศที่แท้จริงคืออะไร ศักดิ์ศรีของคนอยู่ที่ไหน คุณค่าของคนโดยแท้จริงอยู่ที่ไหน

ความอกตัญญูต่อธรรมชาติ

เหตุปัจจัยแห่งปัญหาข้อต่อไปคือ ; ความอกตัญญูต่อธรรมชาติ นี่ไม่เลือกผู้หญิงไม่เลือกผู้ชาย ความอกตัญญูต่อธรรมชาติเพราะว่าหลงยึดติดอยู่ในสิ่งปรุงแต่ง ทั้งในทางกาย ทางใจ ทางกิจวัตรประจำวัน ในการกิน การอยู่ การนอนสารพัด ในทางพุทธศาสนาได้อธิบายไว้แล้วว่า ปัจจัยที่จำเป็นของมนุษย์ที่ต้องการคือ ปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน แล้วลองมาพิจารณาดูการใช้ปัจจัย 4 ในปัจจุบันบ้าง

ที่อยู่อาศัยเดี๋ยวนี้มันวิไลศมาหราแค่ไหน มันเกินความจำเป็นไหม

เครื่องนุ่งห่มนี้ไม่ต้องบรรยายละเอียด ดูหนังสือพิมพ์
ภาพยนตร์ โทรทัศน์ก็เห็นชัดอยู่แล้ว

อาหารความจริงนั้นมีข้าว มีกับ มีของหวานลักคำ
ก็ชื่นใจแล้ว สมัยที่เราอยู่กันมาเยือนหลังปุ๋ยดาตาดวงขึ้นไปมี
เพียงแค่นั้นก็พออิ่ม มีความสุข ได้กินร่วมกันมันก็พอ มันก็
มีความสุข แม้จะไม่มีเครื่องเคียงอะไร แต่บัดนี้กินด้วยปาก
เท่านั้นยังไม่พอ จะต้องกินทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทั้ง
ทางกาย ต้องมีคนมานั่งคอยป้อนกลายเป็นเด็กทารกไป
หมด กินเองก็ไม่ได้ ตาหูจมูกลิ้นกายใจ กินพร้อมกันหมด
นี่คือการหลงในสิ่งปรุงแต่ง มีอุปาทานยึดมั่นในสิ่งที่เป็น
มายา ซึ่งมันติดเหนียวแน่นอยู่ในใจของคนในทุกวันนี้
เพราะฉะนั้น จึงเกิดความอกตัญญูต่อธรรมชาติ

ธรรมชาติให้อะไรมาอย่างชนิดประมาณไม่ได้ มีคุณ
ค่าสูงสุดในชีวิต แต่มนุษย์อกตัญญูต่อธรรมชาติ อกตัญญู
อย่างไร ทุกท่านทราบอยู่แก่ใจ ซึ่งบัดนี้มนุษย์ได้รับผลแห่ง
การกระทำนั้นแล้วตามกฎอิทัปปัจจยตา เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้ก็มี
เมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้ก็ไม่มี

เพราะฉะนั้น ความอกตัญญูต่อธรรมชาติเป็นเหตุ
ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถบรรลุถึงสิทธิมนุษยชนอันเป็น
สากลได้

ความไม่ประจักษ์ชัดในจุดแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้อีกข้อหนึ่งคือ ความไม่ประจักษ์ชัดในจุดแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ไปยึดว่าจุดแห่งความมีคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ ชื่อ นามสกุล อยู่ที่ตัวตน อยู่ที่รูปร่างหน้าตา โดยไม่สำนึกว่าการกระทำของมนุษย์ต่างหากที่จะชี้บอกถึงความมีคุณค่าของชีวิตหรือความปราศจากคุณค่า คนเราจะรักกันหรือชังกันก็อยู่ที่ตรงการกระทำ ไม่ใช่อย่างอื่น

เหมือนอย่างที่เราได้อ่านข่าวที่พอโกรธกัน โกรธแค้นมากจนทนไม่ได้ ฆ่าฟันแล้วทำลายชีวิตให้คนตายไปแล้วก็ยังไม่พอ ต้องเอามีดมาหั่น มาฉีก แยกร่างออกเป็นชิ้นๆ นั้นเพราะความโกรธ ความแค้นใจ แต่เขาสลิมนึกไปว่า เขาแค้นอะไร แค้นตัวตนคือร่างกายนี้หรือ ความจริงไม่ใช่ เขาแค้นการกระทำต่างหาก

ต่อให้ลับเป็นชิ้นๆ การกระทำที่ไม่ถูกใจก็ยังคงจรรีกร อยู่ในใจนั่นเอง มันยังไม่หายไปไหน คนเราไปยึดมันตรงจุดที่ว่า ค่าของความเป็นมนุษย์หรือค่าของความเป็นคนนั้นอยู่ที่ความเป็นตัวตน อยู่ที่ชื่อเสียง ตำแหน่ง เกียรติยศ การงาน ไม่นึกถึงว่ามันอยู่ที่การกระทำ ตัวตนหรือร่างกายเป็นเพียงเครื่องมือของการกระทำเท่านั้นเอง

เหตุปัจจัยแห่งปัญหาที่ดิฉันอยากจะเอ่ยถึงเป็นข้อสุดท้ายก็คือ ความหวัง ทุกท่านคงทราบแล้ว ที่เป็นทุกข์กันอยู่ทุกวันนี้เพราะความหวังใช่ไหม? แต่เราไม่ได้นึก มองผ่านเลย เพราะได้รับการสอนมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยว่า ชีวิตนี้อยู่ได้ด้วยความหวัง แล้วก็พากันกลั่นยาพิษของความหวังอยู่ทุกวันๆ แม้แต่การพัฒนาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น แม้แต่การต่อสู้เรียกร้องสิทธิเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดี เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แล้วทำไมจึงต้องเป็นทุกข์? ทำไมถึงต้องทุกข์ร้อน? ไม่มีความสุขสงบใจในการกระทำ นี้ก็เพราะหวัง พอเริ่มต้นทำก็หวังว่ามันจะต้องได้ผลและต้องได้ผลอย่างนี้ด้วย ถ้าไม่ได้แบบนี้ ก็ยอมรับไม่ได้ จิตใจจึงเป็นทุกข์ ขณะที่ทำก็มีแต่ความร้อนรน กระวนกระวาย เพราะความอยากจะได้ผลอย่างที่ต้องการ ทุกท่านทราบคืออยู่แล้วถึงฤทธิ์เดชของความหวังว่า มันทำลายชีวิตของเราให้ตกอยู่ภายใต้ความทุกข์ หรือตกอยู่ในนรกตลอดเวลา ก็เพราะความหวังนี่เอง

การสร้างสรรคจุดประสานเพื่อพัฒนาการเกิด แห่งสิกรินมนุษย์บนที่ถูกต้อง

จุดประสานข้อ 1; ตัดตรงเข้าสู่หัวใจของพระธรรม

เราไม่มีเวลาแล้วที่จะเดินเลาะรั้วชมนกชมไม้ หรือเดินเล่น
ในป่าเพื่อหาบรรยากาศ เราไม่มีเวลาแล้วไซ้ใหม่คะ ใน
สภาวะสังคมปัจจุบันนี้เราไม่มีเวลาเหลือแล้วที่จะมาเดินเล่น
จะมัวเลาะอ้อมๆ พุ่มไม้ บัดนี้หน้าที่ของเราทุกคน ถ้าต้อง
การจุดประสานให้เกิดผลเราจะต้องตัดตรงเข้าสู่หัวใจของ
พระธรรม ต้องศึกษาในเรื่องของอัตตาและอนัตตา

คำว่า “อัตตา” นั้น ทุกท่านก็ทราบแล้วว่าหมายถึง
ความรู้สึกเป็นตัวตน เมื่อมีอัตตา มีอุปาทาน ความยึดมั่นใน
ตัวตน ความเห็นแก่ตัว ตัวเองเป็นศูนย์กลางก็เกิดขึ้น เมื่อ
เกิดขึ้นก็ทำให้ความยึดมั่นถือมั่นเกิดความหวัง จะเอาให้
ได้อย่างที่ใจตนต้องการ ที่ตนคิดว่ามันถูกต้อง ที่ตนคิดว่า
ควรได้ควรมีควรเป็น นี่คือการร้ายกาจของอัตตา
เป็นโทษทุกข์ของอัตตา เพราะฉะนั้น ถ้าต้องการ
ละลายปัญหา ละลายความทุกข์ จึงต้องศึกษาเรื่องของ
อัตตาทันที อย่าไปมัวเลาะรั้ว ชมนกชมไม้อยู่ ไม่มีเวลา
แล้ว ต้องตัดตรงเข้าสู่หัวใจ เพราะเมื่อมีความเห็นแก่ตัวเกิด
ขึ้น มันก็ทำให้ไม่มีน้ำใจที่จะเห็นแก่กันและกันได้ จะมีแต่
ความอยากเบียดเบียนซึ่งกันและกันเพราะจะเอาให้ได้อย่าง
ที่ตนต้องการ ฉะนั้นจึงขออย่าว่า ความเห็นแก่ตัวนี้คือราก
เหง้าแห่งปัญหาทุกปัญหาและเป็นรากเหง้าที่เป็นเหตุของ

ความทุกข์ที่เกิดขึ้น

เมื่อเราเห็นว่า ความยึดมั่นถือมั่นในความรู้สึกมี
อัตตา เป็นรากเหง้าของปัญหาทุกปัญหา แล้วอะไรล่ะที่จะ
มาแก้ปัญหาด่วนนี้ อะไรที่จะทำให้รากเหง้าของปัญหานี้
สลายได้ นั่นก็คือต้องศึกษาเรื่องของอนัตตา

ในขณะที่อัตตาคือความรู้สึกเป็นตัวตน อนัตตาก็คือ
ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน และนี่คือคำสอนสูงสุดในทางธรรม
ตราบใดที่เรายังทำอะไรอย่างมีอัตตา ความทุกข์ก็จะเกิด
ขึ้นอยู่เรื่อยไปจนกว่าเราจะหันมาศึกษาเรื่องของอนัตตา

ท่านที่พอจะคุ้นเคยกับการศึกษาธรรมะมาแล้ว ก็
คงพอจะทราบว่า เราจะต้องเริ่มที่การศึกษาเรื่องของอนิจจัง
ให้รู้ว่าชีวิตนี้มันมีแต่ความเกิด-ดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้
ดูที่ตัวเราร่างกายเรามีอะไรเที่ยง มีอะไรคงที่ มีอะไรให้เรา
ยึดมั่นถือมั่นจริงได้บ้าง การดูร่างกายที่สมมติกับตัวตนนี้
มันเห็นชัด เพราะมันมีประจักษ์พยานอยู่ พิสูจน์ได้ด้วยตนเอง
ลองมองย้อนหลังไป 5 ปีที่แล้ว 10 ปีที่แล้ว มองเห็น
อนิจจังกันทุกคนไหม? ไม่ต้องมองย้อนมาก แค่ 5 ปี 10 ปี
ก็มองเห็นแล้ว ถ้าเรามองเห็นอนิจจังกันทีละน้อยเราจะ
ซึมซาบในทุกขง ทุกขงคือสภาวะของความทนได้ยาก มัน
ทนอยู่ไม่ได้ มันอยู่ไม่ได้ก็เพราะมันต้องเปลี่ยนแปลง

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาอนิจจัง เห็นทุกขัง ไม่ช้าก็จะซึมซาบใน
อนัตตา ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

มันอยู่ที่ไหน มันเกิดขึ้นได้อย่างไร มันมาจากไหน
มันสลายไปได้อย่างไร ก็จะค่อยๆ มองเห็นชัดขึ้นทีละน้อย
ไม่ช้าความยึดมั่นในความรู้สึกเป็นอัตตาตัวตนก็จะค่อยหมด
ไป ความเห็นแก่ตัวจะลดลงเองเพราะจะเกิดความรู้ชัดขึ้น
ในใจว่า เมื่อมันไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนอย่างนี้แล้วจะมายึดมั่นถือ
มั่นอะไรกับมันเล่า จะรักษามันไว้ก็ไม่ได้ ไม่สามารถจะ
รักษาได้ ฉะนั้นสิ่งที่เหลืออยู่คืออะไร ก็คือการกระทำหน้าที่
อย่างถูกต้องตามกฎอภิปัจจยตา ประกอบเหตุปัจจัยให้
ถูกต้อง ผลย่อมถูกต้อง มีหน้าที่อย่างไรทำให้ถูกต้อง เมื่อ
ทำหน้าที่ถูกต้องผลถูกต้อง เมื่อผลเกิดขึ้นไม่ถูกต้องทำให้
ใจขุ่นมัว ใจไม่เยือกเย็นผ่องใส ก็ควรย้อนกลับศึกษาเหตุ
ปัจจัยทันทีที่ว่า ได้ทำเหตุอะไรผลจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ ย้อน
ไปศึกษาทันที เมื่อมองเห็นเหตุแล้วแก้ไขเสียใหม่ด้วยจิตที่
ใสพร้อมด้วยสติปัญญาเพราะมองเห็นชัดแล้วว่า ไม่มีอะไร
ให้ยึดมั่นถือมั่นได้จริงๆ เลยสักอย่างเดียว

“อนัตตา” เท่านั้นจึงจะสามารถละลายความรู้สึกเป็น
อัตตาได้ เพราะฉะนั้นโปรดอย่าคิดว่าเรื่องอนัตตานี้สูง
เกินเอื้อม หรือเป็นเรื่องของความคร่ำครึ ของคนล้าสมัย

ของคนโบราณที่ไม่รู้เรื่อง ไม่ใช่เลย

ถ้าหากผู้ใดรู้เรื่องอนัตตา ผู้นั้นแหละคือคนทันสมัยที่สุด คือคนที่ฉลาดที่สุด เพราะรู้อะไรที่เป็นสัจธรรม ที่รู้ถูกรอบนอกๆ นั้นยังไม่ได้รู้ของจริง จึงปล่อยให้ใจของตนถูกกักตมแหงอยู่ด้วยความทุกข์ตลอดเวลา แล้วจะเรียกว่าเป็นคนฉลาดได้อย่างไร ต่อให้ได้ปริญญาเอก ต่อให้มีตำแหน่งการงานสูงสุดแค่ไหนก็ยังไม่พ้นคำว่า "เขลา" เพราะยอมให้อวิชชาครอบงำจิตของตนเองตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันก็ทนไม่ได้ที่จะฟังใครมาบอกว่า โง่ๆ ๗ เพราะถือตัวว่าเป็นคนฉลาด เหมือนอย่างดิฉันเองที่ไม่ได้มาที่ท่านอาจารย์พุทธทาสในทันที เมื่อตัดสินใจออกจากบ้าน เพราะดิฉันไม่ยอมฟังท่านว่าโง่ ทนไม่ได้เพราะคิดว่าเราก็เป็นคนฉลาด มีความสำเร็จในการงาน แล้วจะโง่ได้อย่างไร นี่แหละคือความรู้สึกเป็นอัตตา อีโก้ ที่มันยอมไม่ได้ ยอมไม่ได้เท่าไรก็ยังโง่เท่า นั้น เมื่อใดที่ยอมรับว่าโง่นั้นแหละคือฉลาด นี้มิใช่พูดเล่นลิ้น แต่เป็นความจริง

ฉะนั้นจึงขอเสนอว่าจุดประสานจุดแรกคือ ต้องลัดตัดตรงเข้าสู่หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ขอได้ศึกษาเรื่องของอัตตาและอนัตตาให้เห็นชัดเจนจนมันทำลายล้างซึ่งกันและกัน จนเกิดผลคือความสุขสงบ และความสามารภที่จะ

อยู่เหนือปัญหาและความทุกข์ได้ นอกจากนั้นควรศึกษาให้
เห็นชัดว่าทุกสิ่งนั้นย่อมเกิดจากเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยอย่างไร
ผลย่อมเป็นอย่างนั้นทั้งทางลบและทางบวก ไม่มีเป็นอื่น
นอกจากนี้เลย นี่คือการศึกษารื่องของกฎอิทัปปัจจยตา

จุดประสานข้อ 2 ; ศึกษาธรรมะอย่างพุทธศาสตร์ ซึ่ง
อันที่จริงถ้าศึกษาเรื่องอตตตาและอนัตตาได้อย่างแจ่มแจ้งแล้ว
ข้ออื่นๆ ก็เกือบไม่จำเป็นแต่่าเพื่อส่งเสริมสนับสนุนในขณะที่
ที่เรากำลังไขว่คว้าค้นหาแนวทางก็ขอเสนอให้สนใจคำว่า
พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

ในขณะที่ผู้ที่หันเข้าหาธรรมะจำนวนไม่น้อยหันเข้ามา
หาอย่างลักษณะไสยศาสตร์คือ อย่างไม่ใช้สติปัญญา ใช้
แต่ศรัทธาที่อาศัยความเชื่อ เช่น ศรัทธาในบุคคล สิ่งศักดิ์
สิทธิ์ สถานที่ ซึ่งศรัทธาในลักษณะไสยศาสตร์หรือหันเข้า
หาธรรมะอย่างไสยศาสตร์นั้นเป็นอันตรายอย่างยิ่งทั้งแก่ตน
เอง แก่ผู้อื่น และแก่สังคม จึงพยายามหันเข้ามาศึกษา
ธรรมะด้วยสติปัญญาให้เกิดศรัทธาอย่างพุทธศาสตร์ ด้วย
ใจที่เปิดกว้างพร้อมที่จะเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจนประจักษ์
แจ้งในความเป็นจริงนั้นแล้วจึงเชื่อ นี่จึงจะเป็นศรัทธาอย่าง
พุทธศาสตร์

ดิฉันอยากจะยกตัวอย่างประสบการณ์จริงที่เกิดกับตัวดิฉันเอง ซึ่งขอกราบเรียนพระคุณเจ้าทั้งหลายว่า ดิฉันไม่เคยพูดเล่าเรื่องนี้ในที่ประชุมแห่งใดเลย นี่เป็นครั้งแรกที่จะขอเล่า

เมื่อดิฉันมาอยู่สวนโมกข์ใหม่ๆ ดูเหมือนจะเป็นปีที่ 2 ได้เดินทางโดยรถไฟไปกรุงเทพฯ อันตัวดิฉันเมื่อตอนทำงานอย่างชาวโลกเพื่อนฝูงก็มักจะมองว่า ดิฉันเป็นคนเก่งคนกล้า แต่ความจริงแล้วไม่เก่งจริง ไม่กล้าจริง เพราะดิฉันเป็นลูกของพ่อแม่ที่ไม่ทันสมัยนัก พ่อแม่ไม่ค่อยปล่อยให้ไปไหนตามลำพังตั้งแต่เล็กจนโต จะไปไหนก็ต้องมีใครไปด้วยนี่มันก็เลยติดนิสัยมาจนแก่ แม้เมื่อดิฉันมาสวนโมกข์ครั้งแรกก็ไม่ได้มาตามลำพัง มีคุณพี่ผู้ใหญ่ในทางธรรมท่านกรุณาพามาส่ง

คราวนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางไปคนเดียวในใจไม่ค่อยอยากไป มีความรู้สึกไม่ปลอดภัยไปรงเหมือนไม่ปลอดภัยไปรถไฟชั้นสอง รถนอน ในใจก็นึกกังวลว่า ใครนะมานั่งตรงกันข้ามกับเรา จะเป็นอย่างไร เรียบร้อยหรือเปล่าก็ไม่รู้ สักประเดี๋ยวก็เห็นพระสงฆ์ท่านขึ้นมาหลายรูป เป็นกลุ่ม แล้วรูปหนึ่งมีที่นั่งตรงกันข้ามกับดิฉัน ก็คงเดาใจได้ใช่ไหมคะว่าดิฉันจะรู้สึกอย่างไร แน่นอนที่รู้สึกดีใจมาก

เพราะมีความรู้สึกอยู่ในใจว่า เราก็คือเป็นผู้บวชคนหนึ่งแม้จะเป็นผู้หญิง เมื่อมีเพื่อนร่วมทางเป็นพระสงฆ์ก็รู้สึกปลอดภัย แต่ก็ดีใจอยู่เดียวเดียว พระท่านก็มาบอกว่า ที่ตรงนี้ดิฉันนั่งไม่ได้เพราะกลุ่มนี้เป็นพระสงฆ์ ในตอนนั้นดิฉันยังเป็นปุถุชนอยู่มากจึงเกิดอารมณ์ก็เลยบอกท่านไปว่า ท่านก็ไปบอกการุณเขาสี จะมาบอกดิฉันทำไม ท่านก็ไปบอกการุณเขาสี ท่านพูดอย่างไรดิฉันไม่ทราบ การุณเขามาหาดิฉันและพูดอย่างเกรงใจว่า “พระมาบอกให้ย้ายที่นั่ง จะย้ายหน่อยได้ไหม” ในใจนั้นมันอยากจะสู้ แต่นึกอีกทีเราก็คือไม่ใช่สาวน้อยเป็นผู้ใหญ่แล้ว ปลงผมเป็นผู้ปฏิบัติธรรม คนอื่นจะมองอย่างไร เขาอาจรู้สึกว่าเป็นผู้บวชแล้วยังมาทะเลาะโต้เถียงกัน ดิฉันจึงลุกขึ้นไปนั่งที่ตามที่เขาสีให้เพื่อให้หมดปัญหา

แต่พอไปนั่งที่ใหม่ตามที่เขาสีให้ก็มองเห็นว่า รอบตัวดิฉันนี้เป็นผู้โดยสารถู้อายทั้งนั้นแล้วยังกำลังกินเหล้ากันอยู่อีกด้วย ท่านทั้งหลายก็คงเดาใจดิฉันได้ว่าจะรู้สึกอย่างไร ซึ่งก็แน่นอนที่สุดมีความรู้สึกขัดเคืองพระกลุ่มนี้ขึ้นมาอย่างเหลือเกิน ดิฉันนึกในใจว่าช่างเห็นแก่ตัว นึกอยากแต่จะรักความบริสุทธิ์ถึงดงามของตนเอง ไม่มีน้ำใจนึกถึงความดงามเหมาะสมของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเลย แล้วมีสิทธิ์

อะไรถ้าพูดกันจริงๆ เพราะท่านก็ไม่ได้เหมารถไฟมาเฉพาะ
กลุ่มของท่าน รถไฟนี่ก็เป็นรถไฟสาธารณะ เป็นรถไฟของรัฐ
เราก็เสียเงินค่าโดยสารเต็มที แล้วเราก็ไม่ได้เป็นผู้
กำหนดเลือกที่นั่งเอง ทางการรถไฟเขาจัดให้เหมือนอย่าง
ท่านเหมือนกัน

ในขณะนั้น ใจรู้สึกร้อนเป็นไฟอยากจะลุกไปต่อว่า
อยากจะไปถาม ตอนนั้นดิฉันกำลังสนใจเรื่องอริยมรรคมี
องค์ 8 ซึ่งสององค์แรกคือ สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ
เป็นองค์ของปัญญาซึ่งหมายถึงว่า จะทำอะไรต้องใช้ปัญญา
ใคร่ครวญไตร่ตรองว่าเป็นสิ่งถูกต้องหรือไม่ แล้วอีกสามองค์
ต่อไป สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เป็นองค์
แห่งศีล คือ รักษาความเป็นปกติของวาจาและกายให้อยู่ใน
ความถูกต้อง อีก 3 องค์หลังคือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ คือ องค์แห่งสมาธิ หมายถึง มีความตั้งใจมั่น
ที่จะกระทำสิ่งที่ถูกต้อง การกระทำที่ถูกต้องคือกระทำสิ่ง
ที่เกิดประโยชน์โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ขณะนั้น ขอประทานอภัยแก่ดิฉันด้วย ดิฉันเกิด
ความรู้สึกขึ้นในใจว่า พระคุณนี้ท่านยึดมั่นอยู่แค่ศีลของ
ท่านแต่ไม่ได้ใช้สติปัญญาคิดว่า จะยึดมั่นรักษาศีลของท่าน
อย่างไร จึงจะไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ต้องเดือดร้อน

จึงอยากจะไปถามว่า ท่านได้ศึกษาเรื่องของอริยมรรคมีองค์ 8 บ้างหรือไม่ ปฏิบัติบ้างหรือไม่ อยากจะไปถามอย่างนั้นจริงๆ แต่ความรู้สึกอีกส่วนหนึ่งก็บอกว่าจะเป็นการไม่งดงามเหมาะสมในสายตาของผู้โดยสารอื่นๆ จึงไม่ได้ไปได้แค่นั่งอยู่อย่างนั้น แต่ก็นั่งอยู่ด้วยความซุนเคืองและก็รู้สึกว้าเหวระเหิดที่เราอยู่ในวัยผู้ใหญ่แล้ว และผู้ที่กินเหล้าเขาก็กินของเขาไปไม่ได้อะอะยุ่งเกี่ยวกับเรา เพียงแต่มันไม่งามเลย ไม่น่าดูเลยที่ผู้หญิงปฏิบัติธรรมปลงผมอย่างเราจะไปนั่งอยู่ในวงนั้น แล้วนี่ถ้าหากเป็นแม่ชีสาว ๆ จะเป็นอย่างไร

ผลที่สุดก็ไปถึงกรุงเทพฯ เรียบร้อย พอกลับมาถึงสวนโมกขจิตฉันก็ไปเล่าถวายท่านอาจารย์ เล่าเชิงฟ้อง เมื่อท่านอาจารย์ฟังแล้วท่านก็ว่า “แล้วลูกไปทำไม?”

ดิฉันก็นึกในใจว่า ดิฉันที่ท่านไม่ว่า แล้วไงทำไม? ความจริงก็เป็นสิทธิ์ของเราที่เราจะนั่ง ถ้าหากพระท่านจะนึกถึงความถูกต้องที่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยความเมตตา ท่านก็ไปนั่งในหมู่เพื่อนพระด้วยกันก็ได้เพราะท่านมากันหลายรูป หรือถ้าจะขอให้เราย้ายก็ช่วยดูแลความเรียบร้อยของที่นั่งใหม่ว่าเหมาะสมแก่สถานะของผู้หญิงปฏิบัติธรรมหรือไม่ ก็จะเป็นการกระทำที่ถูกต้องด้วยสติ

ปัญญาและด้วยความเตตตากฤษณา ไม่เห็นแก่ตัว

เมื่อท่านอาจารย์ท่านถามว่า “แล้วลูกไปทำไม?”
เท่านั้นแหละดิฉันก็รู้แล้วว่าเรานี้โง่ ทำไมเราถึงต้องลูกไป
คำตอบก็คือ อัดตาใจ ทิฐิमानะยัดมันในความรู้สึกเป็น
ตัวตน เป็นความแสนงอนแบบผู้หญิงทั้งหลาย ที่แก่แล้ว นี่
แหละความมีธรรมะที่ยังไม่มั่นคงก็เป็นเหตุให้เกิดทิฐิमानะ
อย่างโง่ๆ ได้อย่างนี้

นี่จึงเป็นตัวอย่างว่า ถ้าหากว่าศึกษาและประพฤติ
ธรรมด้วยความยึดมั่นถือมั่นอย่างไสยศาสตร์เป็นอันตราย
เพราะฉะนั้นการศึกษาปฏิบัติธรรมจึงควรต้องเป็นไปใน
ลักษณะของพุทธศาสตร์จึงจะค่อยๆ ดำเนินเข้าสู่แก่นของ
ธรรมะไปได้ตามกำลังของการปฏิบัติ

ถ้าพูดถึงอริยมรรคมีองค์ 8 ในเรื่องของการศึกษา
ปฏิบัติธรรม สององค์แรกเป็นเรื่องของปัญญาที่ทำให้เกิด
ความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าปฏิบัติธรรมทำไม เพื่ออะไรและ
อย่างไร จึงจะไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้องแท้จริง และมีความ
ตั้งใจที่จะปฏิบัติเช่นนั้นให้ได้ และเมื่อปฏิบัติไปผลสุดท้ายก็
จะเกิดปัญญาสูงสุดให้มองเห็นทุกอย่างประจักษ์แจ้งตาม
สัจธรรม

ฉะนั้นจึงขอย้ำในเรื่องพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

การสอนหรือการเผยแพร่ธรรมะนี้ ถ้าหากว่าเราเข้าทางลัดตัดตรงสู่หัวใจของพระธรรม เราจะไม่ใช่ไปมัวเลาะอยู่ที่เปลือกหรือกระพี้ แต่ที่พูดนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะทิ้งเปลือกทั้งกระพี้ หรือไม่เห็นประโยชน์ของเปลือกกระพี้เสียเลย ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในมันจนกระทั่งกลายเป็นอุปสรรคไม่ให้การศึกษาปฏิบัติเจริญก้าวหน้าไปสู่หัวใจของพระพุทธศาสนา การที่ยังควรรักษาเปลือกและกระพี้ให้เป็นทางเข้าสู่แก่น ซึ่งถ้ามีการชี้แนะในเรื่องเปลือกเรื่องกระพี้ให้เกิดความเข้าใจอย่างเป็นพุทธศาสตร์ ย่อมจะเกิดประโยชน์ที่นำไปเข้าสู่หัวใจของพุทธศาสนาหรือของธรรมะได้ในที่สุด

จุดประสานข้อ 3 ; ปฏิบัติหน้าที่ของความเป็น “แม่” อย่างถูกต้อง เพื่อช่วยให้สังคมมีความสุขสงบเย็นดิฉันก็นึกถึงเรื่องของผู้หญิงโดยตรงว่า เรื่องของผู้หญิงนี้มีหน้าที่อะไรสำคัญที่สุด ถ้าพูดอย่างโลกๆ ก็อาจตอบได้ว่าก็เป็นเมียไปเป็นแม่ไป แต่ระหว่าง “เมีย” กับ “แม่” หน้าที่ไหนสำคัญในที่นี้เราไม่จำเป็นต้องพูดถึงหน้าที่ของเมียก็ได้ เพราะว่าการจะปฏิบัติหน้าที่ของเมียอย่างชนิดที่ให้สัมฤทธิ์ผลตามสิทธิมนุษยชน ผู้หญิงทำไม่ค่อยได้เพราะอะไร เพราะต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ชาย ถ้าหากว่าผู้ชายไม่หาสิทธิ

มนุษย์ชนที่เป็นสากลเหมือนกัน คือสิทธิมนุษยชนที่จะไม่
ต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องมีปัญหา ความเป็นเมียที่สมบูรณ์ก็
เกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือกับการกระทำหน้าที่ของตนให้
ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนกัน แต่ถ้าหากว่าผู้ใดไม่ได้ใฝ่หาสิ่งนี้
มันก็มีปัญหา มีความทุกข์ ไม่สัมฤทธิ์ผลตามประสงค์

ทีนี้อีกหน้าที่หนึ่งคือหน้าที่ของความเป็นแม่ ผู้หญิง
ควรปฏิเสธหน้าที่ของความเป็นแม่ได้หรือไม่? บางคนอาจ
จะบอกว่าก็ฉันไม่ได้แต่งงานฉันจะเป็นแม่ได้อย่างไร คำตอบ
ของดิฉันก็คือเป็นได้ ถึงแม่ไม่ได้แต่งงานก็เป็นได้ ผู้หญิง
มีหน้าที่ของความเป็นแม่อยู่โดยธรรมชาติ ถ้าหากว่าได้แต่ง
งานมีลูก ก็จะมีหน้าที่ของความเป็นแม่ที่เห็นได้ชัด แล้วก็
ตรงตัว แต่ถึงแม่ไม่ได้แต่งงานก็เป็น “คุณแม่” ได้ อย่าง
คุณแม่เขาสวนหลวงที่เขารู้จักกันในนาม “ก. เขาสวนหลวง”
มีสำนักปฏิบัติธรรมอยู่ที่ราชบุรี ท่านไม่ได้แต่งงานแต่ท่าน
มีลูกนับไม่ถ้วน ลูกที่ท่านได้ให้คำสอนคำธรรมด้วยความ
เมตตากรุณาและปรารถนาดี นี่คือความเป็นแม่ ความเป็น
แม่ของผู้หญิงโดยธรรมชาติ

ทีนี้ความสำคัญของความเป็นแม่ของผู้หญิงคืออะไร?
ก็คือความรักอันยิ่งใหญ่ นี่เป็นความเห็นของดิฉัน เป็น
ความรักอันยิ่งใหญ่ที่ปราศจากความเห็นแก่ตัวของผู้หญิง

นี่แหละคือจุดสำคัญ แล้วถ้าหากจะดูลงไปให้ละเอียดจะเห็นว่าหน้าที่สำคัญของความเป็นแม่คือ การสร้างคนให้เป็นมนุษย์ ซึ่งก็รวมทั้งการสร้างผู้ชายด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าหากผู้ชายมาทำอะไรในลักษณะลิดรอนหรือเบียดเบียนผู้หญิงนี่ย่าไปโทษผู้ชายฝ่ายเดียว ต้องโทษผู้หญิงด้วย ผู้หญิงที่เป็นแม่ที่ไม่ได้อบรมลูกชายอย่างถูกต้อง ไม่เก่งพอ ไม่ดีพอ ไม่รอบคอบพอ จึงไม่สามารถสร้างผู้ชายที่ดีขึ้นมาได้ ให้เป็นผู้ชายที่เห็นคุณค่าของผู้หญิง เป็นผู้ชายที่สนับสนุนผู้หญิง ที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองผู้หญิงให้ผู้ชายที่เป็นมนุษย์และเป็นบัณฑิต ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงไม่อาจปฏิเสธหน้าที่ของความเป็นแม่

หน้าที่ของความเป็นแม่นี้ย่อมสามารถพัฒนาปลุกปั้นลูก จะลูกโดยเลือดเนื้อหรือโดยสายเลือดแห่งความเป็นมนุษย์ด้วยกันก็ตามที่ได้อย่างถูกต้อง แล้วยังเป็นผลต่อไปถึงสังคมเป็นการช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขสงบ เย็น ไม่เป็นสังคมของความขัดแย้งและเป็นทุกข์

จุดประสานข้อ 4 ; การศึกษาที่ถูกต้องที่นี้จะว่าผู้หญิงละเลยหน้าที่ของความเป็นแม่ฝ่ายเดียวก็ไม่ได้ เพราะจุดประสานที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือเรื่อง การศึกษา การ

จัดการศึกษาที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญมาก เรื่องการศึกษาไม่ใช่เรื่องเล็กและก็พูดกันสั้นๆ ไม่ได้ แต่พูดโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายของการจัดการศึกษาทุกวันนี้ยังเป็นมิจฉาทธิฐเพราะเน้นในเรื่องวัตถุให้หลงอยู่ในสิ่งอันเป็นมายา ที่ชวนให้เยาวชนเกิดความยึดมั่นถือมั่นอย่างไม่ถูกต้อง

ถ้าเราดูแผนการศึกษาแห่งชาติจะเห็นได้ว่าเน้นแต่เรื่องของเศรษฐกิจ เรื่องของวัตถุ ส่วนเรื่องของจิตใจที่เป็นเรื่องสำคัญของชีวิตจะห้อยต่องแต่งอยู่นิดหนึ่ง มองไม่เห็นว่าจะพัฒนาอย่างไร รวมไปถึงเรื่องหลักสูตรแผนการสอนอีกเช่นเดียวกัน ตลอดจนกิจกรรมการสอนล้วนแล้วแต่ทำให้หลงติดเบ็ด กินเหยื่อของวัตถุนิยม และสิ่งที่เป็นมายาเสียเป็นส่วนมาก

เพราะฉะนั้น การจัดการศึกษาที่ถูกต้องนี้เป็นสิ่งที่ดิฉันหวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้นำมาใคร่ครวญให้เห็นเป็นเรื่องที่สำคัญและช่วยกันหาทางที่จะกระตุ้น เร่งเร้า ผลักดันให้บรรดาผู้รับผิดชอบในการศึกษากลับมาเสียที่ อันที่จริงไม่ใช่ว่าไม่รู้ ดิฉันเชื่อว่า มีผู้บริหารการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่รู้ว่าการศึกษาที่ถูกต้องควรทำอย่างไร แต่เพราะมันหมกหมมกันมานาน แล้วก็เรื่องของการศึกษาไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้สำเร็จภายในเวลาอันเร็ววัน ไม่เหมือนกับหุงข้าว พอ

เราตั้งหม้อข้าวสักชั่วโมงหนึ่งเราก็ได้กินข้าวแล้ว เรื่องของการศึกษาเหมือนการปลูกต้นไม้ซึ่งต้องอาศัยเวลาและต้องการความกล้าหาญที่จะทำ อาจจะเป็นเพราะเขาก็ดอกเป็นทาสวัตถุนิยมด้วยเหมือนกัน จึงหวังผลหรือสิ่งตอบแทนที่เป็นสิ่งนับได้ จะเอาแค่ปริมาณ จึงไม่ได้สนใจในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างถูกต้อง

ในการที่จะปรับปรุงการศึกษานั้นต้องอาศัยการผลักดัน เร่งเร้า กระตุ้น ที่จะให้มีการศึกษาที่ถูกต้องเกิดขึ้นให้ได้ เพราะการศึกษาที่ถูกต้องนั้นมีเป้าหมายเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัว ถ้าถามดิฉันว่า เป้าหมายของการศึกษาที่ถูกต้องคืออะไร? คำตอบก็คือ เพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัว ถ้าสามารถกำจัดความเห็นแก่ตัวได้นั้นก็คือ การนำแก่นของพระธรรมมาเป็นรากฐานของการจัดการศึกษา ขออย่าได้พูดว่าเป็นไปไม่ได้ ถ้าหากจะทำแล้วย่อมเป็นไปได้ แต่ตราบใดที่ไม่ทำมันก็ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เป็นได้แต่เป็นเพียงตัวหนังสือ หรือเป็นเพียงอุดมคติ แต่ความจริงแล้วถ้าทุกคนสังวรใคร่ครวญในสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล เช็ดหลาบเช็ดพันกับปัญหาหรือความทุกข์แล้ว ย่อมต้องพยายามจัดและทำสิ่งนี้ (การศึกษาที่ถูกต้อง) ให้เป็นไปได้

การจัดการศึกษาที่ถูกต้องที่มีเป้าหมายเพื่อกำจัดความ
เห็นแก่ตัวนี้ จะช่วยสร้างแม่ที่ถูกต้อง พ่อที่ถูกต้อง แล้ว
แม่พ่อที่ถูกต้องนี้แหละก็จะไปสร้างครอบครัวที่อบอุ่น สร้าง
ลูกให้เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง แล้วครอบครัวที่อบอุ่นก็จะสร้าง
สังคมที่อบอุ่นให้เกิดขึ้น

ทุกท่านคงทราบดีว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ส่วน
ใหญ่เกิดจากบุคคลที่มาจากครอบครัวที่ขาดความรักความ
อบอุ่น ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือพูดอีกนัยหนึ่ง
ก็คือ มาจากครอบครัวที่เห็นแก่ตัว แม่ก็เห็นแก่ตัว พ่อก็เห็น
แก่ตัว จะเอาตามใจของพ่อของแม่ ลูกก็เห็นแก่ตัวจะเอา
ตามใจของลูก เพราะฉะนั้น เมื่อความเห็นแตกแยกก็กลายเป็น
ครอบครัวแตกแยก เมื่อครอบครัวเป็นปัญหาซึ่งก็แน
นอนที่สุดที่ผลิตผลของครอบครัวก็ย่อมเป็นปัญหา แล้วถ้า
เราจะถามว่าคนที่เห็นแก่ตัว เป็นพ่อแม่, สามเณร, หรือบุคคลที่ทำ
งานในตำแหน่งต่างๆ จะเป็นหัวหน้ากอง เป็นผู้อำนวยความสะดวก
เป็นอธิบดี เป็นรัฐมนตรีต่างๆ เหล่านี้ไม่สามารถทำหน้าที่
ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้องได้นั้นมาจากสาเหตุอะไร ก็
มาจากสาเหตุของการที่ไม่ได้รับการศึกษาอย่างไม่ถูกต้อง
เพราะฉะนั้นจึงขอเน้นว่า การศึกษาที่ถูกต้องจะช่วยสร้าง
พ่อแม่ที่ถูกต้อง สร้างครอบครัวที่ถูกต้อง และสร้างสังคม

ที่มีความรุ่มเย็นเป็นสุข

จุดประสานข้อ 5 ; มัชฌิมาปฏิปทาแห่งชีวิตแล้วจุด
ประสานที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติก็คือ จะทำให้เกิดมัชฌิมา
ปฏิปทาขึ้นในชีวิต มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางนี้ จะ
เกิดขึ้นที่ใจไม่มีใครบอกได้ แต่จะรู้สึกสำนึกขึ้นเองเมื่อได้
สัมผัสว่า นี่แหละคือความพอดีหรือความพอเหมาะ ถ้าจะ
ถามว่า จะเอาอะไรมาวัดความพอดีหรือความพอเหมาะ
อธิบายยากมาก มัชฌิมาปฏิปทานั้นคืออะไร; ของคนหนึ่ง
ก็อย่างหนึ่งอีกคนหนึ่งก็อีกอย่างหนึ่ง ดิฉันขอสรุปว่า ถ้า
เป็นทางสายกลางที่ถูกต้องแล้วจะไม่มีปัญหาตามมา หรือ
ปัญหานั้นๆ จะค่อยๆ หดไปเอง

ที่นี้อาจจะมีบางคนพูดว่า ปัญหามันก็ยังมียู่นี้ แม้
ว่าจะพยายามที่จะกระทำอย่างไรให้อยู่ในทางสายกลาง เมื่อ
มาถึงจุดนี้ก็ต้องเอาปัญหาที่สุดของปัญหานั้นก็คือว่า เมื่อ
ใดที่มีปัญหา จิตใจภายในยังคงมีความหนักแน่นมั่นคงไม่
หวั่นไหว หรือขุ่นมัว อึดอัดขัดใจ จะมีแต่ความแจ่มใส พร้อม
อยู่ด้วยความสงบ ความนิ่ง ความมั่นคง และมีสติปัญญาที่
จะแก้ไขสิ่งนั้นให้ถูกต้องต่อไปด้วยความพากเพียรที่ถูกต้อง
นี่คือความสามารถในการดำเนินชีวิตที่อยู่ในทางสายกลาง
ฉะนั้น มัชฌิมาปฏิปทาจะทำให้ไม่เกิดปัญหา โดย

เฉพาะก็คือ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในใจของบุคคลผู้นั้น ผู้ใดเดินตามทางมัชฌิมาปฏิปทาได้อย่างสมบูรณ์แบบ บุคคลผู้นั้นย่อมถึงซึ่งสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้องคือ ไม่เป็นทุกข์อย่างแน่นอน

เพราะฉะนั้น จุดประสานของการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิทธิมนุษยชนที่ถูกต้องคือ การมีพระธรรมเป็นสิ่งนำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ เรื่องส่วนตัว หรือเรื่องส่วนรวม เพื่อให้เกิดรูปแบบของการเรียกร้องหรือการกระทำที่ถูกต้องอันจะเกิดประโยชน์ที่แท้จริงแก่ส่วนตัวและส่วนรวม ถ้าจะใช้คำของท่านอาจารย์ก็คือว่า เกิดสันติสุขส่วนบุคคล เกิดสันติภาพเพื่อส่วนรวม เราจะพิสูจน์กันที่ไหนว่า ผู้ใดมีสิทธิมนุษยชนสากลจริงหรือไม่จริง ก็คือดูกันที่การกระทำที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าถูกต้องก็คือเกิดประโยชน์แล้วจิตใจก็ใสสะอาดปราศจากความเห็นแก่ตัว

ดิฉันพูดมาชั่วโมงหนึ่งพอดี เหลืออีกครึ่งชั่วโมงนี้ น่าจะได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ไม่จำเป็นจะต้องเห็นด้วยกับดิฉันเพราะสิ่งที่ดิฉันพูดอาจจะพูดไปตามประสาคนแก่ คนครี คนวัดก็เป็นได้ เพราะฉะนั้นก็ยินดีที่จะฟังความเห็นของผู้ที่อยู่ในวัยฉกรรจ์

วิวาทะ

รายงานผู้เข้าร่วมเสวนา

ภิกษุ

1. ท่านสนุดิโรภิกษุ : สอนโมกขนานาชาติ
2. ท่านคุษฎี เมธงูโร
3. พระมหาสมชัย กุสลจิตโต : รองอธิการบดีมหาวิทยาลัย
กอร์นราชวิทยาลัย

ฆราวาส

1. อ.มาลี พฤษก์พงสาวลี : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะ
นิติศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
2. เดวิด : ผู้สนใจธรรมะ
3. อ. ปอ ตนานนท์ : สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย
4. สนิทสุดา เอกชัย : นสพ. บางกอกโพสต์
5. สมปอง พรหมเปี่ยม : ผู้สนใจธรรมะ

๑. การทำนา...
 ๒. การปลูกข้าว...
 ๓. การเกี่ยวข้าว...
 ๔. การสีข้าว...
 ๕. การทำนา...

๑. การทำนา...
 ๒. การปลูกข้าว...
 ๓. การเกี่ยวข้าว...
 ๔. การสีข้าว...
 ๕. การทำนา...

ท่านสันติกโร : ในฐานะคนวัดด้วยกัน อยากทราบ
ว่า พระรูปที่ให้อาจารย์ย้ายที่นั่งบนรถไฟนั้นอายุประมาณ
เท่าไร

อ.ธัญจน : ไม่ใช่รูปเดียวค่ะ หลายองค์เลย ยัง
อยู่ในวัยหนุ่ม เพราะฉะนั้นดิฉันจึงไม่ไปเล่าเรื่องนี้ที่ไหน
ดิฉันก็เห็นใจและมีความเมตตาซึ่งกันและกัน แต่ในนาที่นั้น
ดิฉันโกรธ แต่หลังจากนั้นก็วางคลายและไม่ได้เอาไปเล่าที่
ไหน เพิ่งจะมาเล่าที่นี่ ที่เล่าให้ฟังก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า การ
ศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างพุทธศาสนานั้นสำคัญและจำเป็น
เพียงใด

(อ.มาลีถามท่านสันติกโร)

อ.มาลี : อยากเรียนถามท่านว่า ทำไมถามเรื่องอายุ
ของพระ ถ้าพระแก่พรรษาจะมีแนวปฏิบัติที่ต่างออกไปหรือ
เปล่าในเรื่องการอยู่ใกล้ฆิตสตรีเพศ

ท่านสันติกโร : อ้อ! แค่นั้นใจ ความรู้สึกของอาตมา
พระยิ่งหนุ่มก็ยิ่งน่าเกลียด เพราะคงจะเป็นพื้นฐานของ
อาตมาสอนว่า ควรให้เกียรติแก่ผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิง
สูงอายุ บางที่เป็นผู้หญิงท้องแก่ทำไมต้องมายื่นให้พระนั่ง
พระก็ยิ่งหนุ่มแน่นยืนก็ได้มันทำให้อยากจะลงจากรถ

อ.มาลี : ฟังที่ท่านอาจารย์รัญจวนเล่าแล้วทำให้นึกถึงเหตุการณ์ในอเมริกา ในรัฐหนึ่งที่มีการเหยียดสีผิวกันอย่างมาก เมื่อนั่งรถโดยสารเขาจะไล่คนดำให้ไปนั่งข้างหลังหมด วันหนึ่งมีผู้หญิงผิวดำคนหนึ่งอายุมากแล้วขึ้นมานั่งบนรถโดยสารแล้วก็ถูกไล่ให้ไปนั่งข้างหลังเช่นเคย เธอไม่ยอมลุกขึ้นบอกว่า “ฉันย้ายมาหลายครั้งแล้ว วันนี้ฉันจะอยู่ตรงนี้แหละ” และก็มาคิดถึงกรณีของอาจารย์รัญจวนที่ต้องย้ายที่นั่งเพราะไม่อยากต่อความยาวสาวความยืด และตั้งใจจะรักษาภาพพจน์ของบรรพชิตหรือที่เรียกว่า “คนวัด” ไว้ที่นี้ใครขอเรียนถามอาจารย์ว่า ถ้า ณ วันนี้อาจารย์พบเหตุการณ์แบบเดิม ได้รับการปฏิบัติแบบเดิมเข้า ท่านจะทำอย่างไร?

อ.รัญจวน : ถ้าเดี๋ยวนี้หรือคะ ก็ไม่ย้ายหรือก่ะ (หัวเราะ) ก็คงจะยิ้มกับพระท่าน อธิบายกับท่าน พุทธธรรมะกับท่าน ถ้าท่านต้องการย้ายก็นิมนต์ท่านย้ายเอง

ท่านสันติกโร : เทศน์จนท่านยอมใช่ไหม?

อ.รัญจวน : ไม่ใช่เทศน์จนยอม...คือพูดให้ท่านเข้าใจ
ตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง

อ.มาลี : ไม่ทราบว่าจะเป็นเรื่องวินัยหรือจิตวิทยา
คือมันมี 2 ประเด็น อาจารย์รัญจวนพูดถึงแง่ที่ว่าผู้หญิง
ชู้ฉ้อฉล ธรรมชาติของผู้หญิงที่ชู้ฉ้อฉลถ้าเรามองในเชิง
วิเคราะห์เราจะพูดได้ใหม่ว่า คนที่อยู่ในสถานภาพที่ต่ำต้อย
จะมีความรู้สึกที่ไม่มั่นคงทางจิตใจ ถ้ามีอะไรมากระทบสัก
นิดก็เกิดอาการหวั่นไหว แล้วยังแสดงออกมาเป็นความอิจฉา
ริษยาเพราะความรู้สึกไม่มั่นคง ซึ่งลักษณะนี้ก็คงเป็นทั้งผู้
หญิงและผู้ชาย แต่เปรียบเทียบแล้วผู้หญิงนี่ต่ำกว่า โลก
ของผู้หญิงนี่แคบกว่า ความรู้สึกไม่มั่นคงนี้จึงมีมากกว่า ใน
ทำนองเดียวกันก็เป็นเรื่องจิตวิทยาของพระที่รู้สึกตัวเอง
เข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้หญิงมากไม่ได้ โดยเฉพาะในที่สาธารณะ
มันจะต้องรักษาทั้งศีลและวัฏฒนธรรม ฉะนั้นก็เลยไล่ให้ไป
เสีย ไม่ทราบว่าจะอธิบายอย่างนี้ได้หรือเปล่า

อ.รัญจวน : สามารถอธิบายได้ แต่ถ้าพูดถึงความ
ถูกต้องก็เรียกว่าไม่ถูกต้อง อีกประการหนึ่งการที่ท่านมุ่งแต่
จะรักษาศีลจนขาดความเมตตากรุณาไม่ได้นี่ถึงเราเลยว่า

เราไปนั่งอย่างนั้นนะมันเหมาะสมหรือไม่กับสภาพของเรา เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าศึกษาระบบไสยศาสตร์มันทำให้ผู้นั้นอาจทำอะไรไม่ถูกต้องโดยไม่เจตนา ถ้าจะถามว่าท่านเจตนาไหม ท่านไม่ได้เจตนา แต่เพราะความยึดมั่นจึงลืมนึกถึงผู้อื่นนึกถึงแต่ตน นี่คือความรู้สึกเป็นอัตตาตัวตน ถึงได้ว่าถ้าต้องการจะให้แก้ปัญหาคือต้องตัดคือ ศึกษาเรื่องนี้ให้มาก ต้องศึกษาระบบ เพื่อที่จะละอัตตาคือความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน

ท่านอุชฎิ : ถ้านั่งบนรถไฟในลักษณะหันหน้าประจันกันนี่ถือว่าไม่ผิดศีล เพราะไม่ได้ถูกเนื้อต้องตัวกัน จะอ้างเรื่องศีลไม่ได้ ที่ต้องให้โยมย้ายที่ไปคิดว่าจะนำจะเป็นความสะดวกใจ คนอื่นเห็นไม่ขัดสายตาหรือเคยได้รับการปฏิบัติอย่างพิเศษจากที่อื่นมาแล้วจนชินก็เลยต้องได้ อย่างนั้นบ้างแม้จะเป็นบนรถไฟ

อ.รัญจวน : จริงๆ แล้วท่านมากันหลายรูป ท่านอาจจะย้ายไปนั่งด้วยกันก็ได้ หรือถ้าจะนั่งอยู่คนละฟากอย่างนั้นก็ได้ อีกสักประเดี๋ยวพนักงานก็จะมาจัดที่นอนให้กินนอนกันคนละชั้น คือถ้าท่านไม่มีอุปาทานยึดมั่นในศีล

จนเกินไป ก็ยังมีทางออกอีกมาก ไม่จำเป็นที่จะต้องให้ดิฉันย้าย

ท่านสมชัย : ตอนที่อาจารย์โกรธแล้วลูกไป อาจารย์คิดว่าตัวเองยังมีความยึดมั่นในลักษณะไสยศาสตร์ อยู่แบบพระรูปนั้นหรือไม่

อ.รัญจวน : ตอนนั้นที่ดิฉันโกรธเป็นความโกรธแบบปุถุชน เพราะเห็นว่า เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่งดงาม ขาดเมตตา แล้วท่านก็ไม่มีสิทธิใดๆ ที่จะทำอย่างนั้น แล้วดิฉันยังต้องไปนั่งในหมู่ผู้ชายกินเหล้าซึ่งไม่เหมาะกับดิฉันที่เป็นผู้หญิงถือบวช ถ้าดิฉันเป็นแม่ชีสาว ๆ จะต้องลำบากกว่านั้นแน่ๆ แต่เผชิญว่าอายุมากแล้วก็เลยไม่เป็นไร เขาก็กินของเขาไป คำตอบที่จะเรียนตอบคำถามของท่านก็คือ ขณะนั้นดิฉันยึดมั่นอยู่กับความโกรธ จึงขาดสติที่จะควบคุมใจให้เย็นได้

ท่านคุณหญิง : ถ้าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปคือย้ายไปแล้ว ได้ที่นั่งดีกว่าเดิม ไม่มีใครมายุ่งเลย แล้วอาจารย์จะรู้สึกอย่างไร

อ.รัญจวน : ก็จะต้องว่าเป็นความเมตตา จะรู้สึกว้อ! นี่ท่านพยายามรักษาท่าน ในขณะที่เดียวกันท่านก็รักษาเราด้วย คือให้มีความเรียบร้อยด้วยกันทั้งสองฝ่าย แสดงให้เห็นว่าท่านไม่เห็นแก่ตัว แต่เนื้มันกลายเป็นว่าท่านเห็นแก่ตัว

ท่านคุณฐิ : ท่านอาจจะไม่ทราบว่เมื่ออาจารย์ย้ายไปแล้วจะไปพบเหตุการณ์หรือความไม่เหมาะสม

ท่านสันติกโร : ท่านควรจะต้องคิดไว้ก่อนล่วงหน้า

อ.รัญจวน : ที่ดิฉันพูดและยกตัวอย่างเรื่องนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ เห็นว่าตัวอย่างนี้มันขัดดิฉันก็เลยนำมาเล่าให้ฟัง แต่ดิฉันอยากจะเน้นให้เห็นถึงการที่จะสอนหรือเผยแพร่ธรรมะแก่คนทั้งหลายให้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมะอย่างพุทธศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นมาก เพื่อจะได้ตัดตรงเข้าสู่หัวใจของพุทธศาสนาได้ มิฉะนั้นก็จะลัดเลาะด้วยความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้แล้วก็มาพูดกันว่าศาสนาเสื่อม ความจริงศาสนาไม่เสื่อม แต่เป็นที่คนประพฤติปฏิบัติไม่ได้รับคำสั่งสอนที่ถูกต้อง

ต้อง ก็ทำไปตามนั้น ผู้ที่ไม่เข้าใจก็เลยมาเห็นไปว่าศาสนา
เสื่อม แต่ที่จริงธรรมะยังคงงามอยู่เช่นนั้น

สนิทสุตา : ที่อาจารย์กล่าวว่า ผู้หญิงยังมีสถานะ
ที่ไม่ชัดเจนในการปฏิบัติธรรม อาจารย์เห็นว่าควรแก้อย่างไร

อ. รัญจวน : เป็นสิ่งที่ควรแก้ไข แต่ก็เป็นสิ่งยาก
เพราะคนคนเดียวทำไม่ได้ จะต้องมีการปรึกษาหารือกัน
หลายๆ ฝ่าย ทางฝ่ายสงฆ์ท่านอาจจะมียุทธเสนอนแนะว่าควร
ทำอย่างไร

ถ้าจะถามดิฉันว่า อยากรับบิณฑบาตหรือไม่ ขอเรียน
ว่า ไม่ต้องการ เพราะเมื่อดิฉันตัดสินใจออกมาอยู่อย่างนี้
นุ่งผ้าห่มขาว ปลงผม เพื่อความเรียบง่าย และถือว่าบวชที่ใจ
ถ้าใครมาถามดิฉัน ดิฉันก็จะบอกว่า บวชที่ใจสำคัญกว่า
ดิฉันได้รับแรงดลใจจากไหน? ก็จากคุณแม่ ก. เขาชวนหลวง
เคยไปฝึกปฏิบัติกับท่านตอนที่ยังทำงานอยู่ ก็ได้เห็นว่า
แม้ท่านไม่ได้มีการศึกษาทางโลกอะไรมากมาย แต่การบวช
ที่ใจของท่านทำให้ท่านเป็นครูบาอาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดี
ต่อใครมากมายจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ก็เลยทำให้ดิฉันคิด
ว่า ดิฉันจะอยู่อย่างนี้ คือ ปลงผมสมาทานศีล 8 นุ่งผ้าใส่

ขาว ซึ่งถ้าเปลี่ยนเป็นนุ่งขาวก็คืออย่างที่เรียกกันว่า “แม่ชี”
นั่นเอง แล้วเมื่อไปพบหลวงพ่อบุญชชา ท่านก็มักชักชวน
ให้ผู้หญิงที่ไปปฏิบัติธรรมกับท่านแม้ชั่วคราบบวชชี ดิฉันก็
เรียนท่านว่า จะบวชอย่างนี้ ท่านก็มีได้ว่าจะไร แล้วเมื่อมี
ใครๆ จะมาขอบวช บางทีท่านก็บอกว่า “ก็บวชอย่างคุณ
รัญจวนเขาก็ได้”

เมื่อมาพิจารณาดูแล้ว ก็เห็นได้ว่าสถานะของนักบวช
ผู้หญิงยังไม่ชัดเจน สำหรับตัวดิฉันก็ปลอดภัยละนะคะ
เพราะอยู่อีกไม่กี่ปีก็ตาย แต่สำหรับผู้ที่ยังอยู่ต่อไปก็ต้อง
ช่วยกันคิดว่า จะทำอย่างไรที่จะทำให้สถานะของนักบวช
ผู้หญิงมีความชัดเจนขึ้น

อ.มาลี : เรื่องของการที่จะมีการยอมรับสถานะภาพ
กันในวงกว้างคงจะลำบาก น่าจะเริ่มจากวงสังฆมภายใน
คือในหมู่นักบวชคือพระและชีก่อน ตอนนี้อีกคงจะต้องเรียน
ถามความเห็นจากพระสงฆ์ก่อนว่ามีความเห็นอย่างไรใน
การที่ผู้หญิงมาบวช เพราะการที่ชายหรือหญิงมาบวชใน
พุทธศาสนาก็ล้วนได้รับแรงบันดาลใจที่เหมือนกันคือ เปื่อ
หน่ายโลกียสุข ต้องการแสวงหาคุณค่าชีวิตที่สูงกว่าเดิม
เมื่อจุดนี้เหมือนกันสถานะของหญิงและชายในการบวชก็

น่าจะได้รับการยอมรับเสมอเหมือนกันโดยเฉพาะในสังคม
ของนักบวช

ในขณะที่สถาบันสงฆ์จะมีข้อได้เปรียบก็คือ 1. ได้รับการสนับสนุนและได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากรัฐ 2. สถานที่ที่อยู่อยู่บนพื้นฐานศรัทธาความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีของสังคม ในขณะที่ผู้หญิงขาดทั้ง 2 อย่าง หากสงฆ์ยอมรับตรงจุดนี้ และพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้กับผู้หญิงก็จะสอดคล้องกับที่ท่านอาจารย์รัญจวนได้พูดไปแล้วก็คือ ปัญหาความทุกข์ของผู้หญิงจะมีหรือไม่ โดยเฉพาะความทุกข์ในกรณีที่สถานภาพในการปฏิบัติธรรมไม่ชัดเจน ก็ขึ้นอยู่กับความมีน้ำใจและความเข้าใจของชายซึ่งหมายรวมถึงพระสงฆ์ ดังนั้นถ้าคุยกันภายในสังคมของนักบวชคือระหว่างพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชชายกับชีซึ่งเป็นนักบวชหญิงให้เข้าใจ จะเป็นการง่ายกว่าที่จะไปเริ่มด้วยการบอกกล่าวขอความสนับสนุนจากสังคมในวงกว้างให้เข้าใจในปัญหาจุดนี้

อ.รัญจวน : ขออนุญาตขยายความนิดหนึ่งว่า ผู้หญิงจะปฏิบัติด้วยตัวของเราเอง ด้วยใจของเราเอง แต่การที่จะมีความเป็นอยู่หรือโอกาสในการทำงานเพื่อพระศาสนาให้เต็มความสามารถของตน อันนี้อาจต้องพึ่งพา

ความมีน้ำใจของผู้ชายด้วย แต่ข้อเสนอแนะของอาจารย์น่า
ฟัง ทั้งนี้สุดแต่ว่าพระสงฆ์ท่านจะเห็นเป็นอย่างไร

เดวิด : หากการณ์กลับกันคือ หญิงเป็นนักบวช
ที่มีสถานะสูงเป็นที่ยอมรับมากกว่านักบวชชาย (จะเรียก
นักบวชหญิงนั้นว่าเป็นชี หรือภิกษุณีหรืออะไรอื่นๆ ก็ตาม)
อ.รัญจวนเป็นนักบวชหญิง เป็นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ จะให้
ความอนุเคราะห์แก่ผู้ชายอย่างไร

อ.รัญจวน : เราจะนิ่งดูตายไม่ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า
ความว่า โดยธรรมชาติของความเป็นปุถุชนแล้วผู้หญิงจะ
ใจกว้างกว่าผู้ชาย แต่เมื่อได้ฝึกอบรมใจตนเองจนถึงที่สุด
แล้วความเห็นแก่ตัวก็จะลดลงตามลำดับ มีความเห็นแก่ผู้
อื่นมากขึ้น เห็นแก่ศานติสุข เห็นแก่ส่วนรวม และจะต้อง
คำนึงถึงด้วยว่า หมู่เหล่าจะอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือ
กันทุกๆ ฝ่าย ในสมัยก่อนก็จะมีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบา
สิกา จึงจะทำให้พุทธศาสนาอยู่ได้ เหมือนอวัยวะร่างกายที่
ทำงานร่วมกันเป็นสหกรณ์ ฉะนั้นในทางศาสนาไม่ว่าชาย
หรือหญิงก็ต้องเปิดโอกาสให้แก่กันและกันอย่างไม่เห็น
แก่ตัว คำนึงถึงประโยชน์ในวงกว้าง พระศาสนาจึงจะอยู่ได้

คุณนิรมล : ขณะนี้สมาคมสตรีชาวพุทธนานาชาติ กำลังฟื้นฟูการบวชภิกษุณีในรูปแบบมหายานในประเทศไทย อาจารย์คิดว่าผู้หญิงเหล่านั้นมีกิเลส มีความเห็นแก่ตัว อยากรจะมีสถานะเท่าเทียมกับสงฆ์หรือไม่

อ.รัญจวน : สามารถมองได้ 2 แง่ แง่หนึ่งก็คือ มีเจตนาบริสุทธิ์ อยากรจะมีสถานะที่ชัดเจนในการปฏิบัติธรรม เพื่อจะได้สามารถมีบทบาทในการรับใช้พระศาสนาได้เต็มที่ อีกแง่หนึ่งก็อาจมองได้อย่างที่ตั้งคำถามมา แต่สำหรับดิฉันแล้วเห็นว่า ในขณะนี้เรายังไม่ควรจะเสียเวลาไปกับการเรียกร้อง โลกทุกวันนี้มีปัญหาหนักแล้ว อย่าสร้างปัญหาซ้อนทับขึ้นมาอีก เราควรเอาเวลาที่มีมุ่งเน้นไปที่การฝึกปฏิบัติเพื่อลดละความเห็นแก่ตัว ผู้ตั้งใจจะบวชก็จะต้องลดละสิ่งที่มีที่เป็นในสมัยที่เป็นฆราวาสให้ได้ ถ้าเรายังเรียกร้องที่จะให้มีภิกษุณีอยู่ในขณะที่โอกาสไม่อำนวยก็เหมือนหนึ่งว่าเรายังไม่ยอมลดละ เราควรจะทำเหตุตนให้ลดละ ให้ใจเป็นกลางขึ้น ไม่เห็นแก่ตัว เพื่อให้ผู้ชายที่เห็นแก่ตัวได้อายุ

แล้วถ้าเราเห็นพ้องต้องกันว่า คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การกระทำ ไม่ได้อยู่ที่ชื่อ ที่หน้า ที่ตัว ทำไมเราไม่ทำการกระทำนั้นให้ถูกต้องจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับได้เอง นี่คือจุดที่

ผู้หญิงจะต้องพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ ไม่ใช่เพื่อสร้างปัญหา
ดิฉันคิดว่าเราไม่มีเวลาที่จะลัดเลาะเพื่อที่จะติดเปลือกติด
กระพี้ ติดรูปแบบ แต่ควรจะไปสู่แก่นแท้เพื่อแก้
ปัญหา เพื่อช่วยให้โลกที่มันกำลังทรุดลงๆ อยู่ทุกวันนี้ฟื้นตัว
ขึ้น และดำรงอยู่ไปได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัวของทุกฝ่าย

สนิทศุตา : การที่คณะสงฆ์อ้างว่าไม่สามารถจะ
ฟื้นฟูให้มีภิกษุณีได้เนื่องจากภิกษุณีในฝ่ายเถรวาทได้
ขาดตอนไปแล้วนั้น ก็น่าจะเป็นการติดยึดอย่างหนึ่งคือ ติด
ยึดว่าภิกษุณีสูญไปแล้ว รื้อฟื้นอีกไม่ได้ เพราะไม่ถูกต้อง
ตามหลักวินัย ก็คงจะคล้ายกับที่อาจารย์ได้เล่าให้ฟังแล้ว
คือ กรณีที่พระภิกษุติดยึดในศีลมากเกินไปจนขาดเมตตา
ทำให้อาจารย์ต้องย้ายที่ไปนั่งกับคนกินเหล้าซึ่งดูแล้วไม่
เหมาะสม กรณีที่คณะสงฆ์อ้างว่าฟื้นฟูภิกษุณีไม่ได้อีกแล้วนี้
ดิฉันก็เห็นว่าเป็นการติดยึดจนขาดเมตตาต่อผู้หญิงเหมือน
กัน อาจารย์คิดว่าจะทำให้คณะสงฆ์เกิดความเข้าใจและ
ถ้อยถอนการติดยึดข้อนี้ได้อย่างไร

อ.รัญจวน : คำตอบก็อยู่ในจุดประสานข้อแรกคือ
ต้องตัดตรงไปสู่แก่นแท้ของพุทธศาสนา ลดละความยึดมั่น

ถือนั่นในอัตรา และข้อสองคือ ศึกษาและปฏิบัติธรรมะ
อย่างเป็นพุทธศาสตร์ไม่ใช่ไสยศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวก็จะ
ค่อยๆ หดไป

การมีภิกษุณีหรือการเรียกร้องให้ภิกษุณีก็สามารถทำ
ได้ เมื่อจังหวะและโอกาสอำนวยให้สามารถจัดทำได้อย่าง
ไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งซึ่งจะเป็นปัญหาที่ซ้อนทับรุงรังขึ้นมา
ก็คงจะต้องปรึกษาหารือกันให้ดีว่าจะไปในรูปแบบใด
เนื่องจากในฝ่ายเถรวาทนี้ไม่มีภิกษุณีที่จะมาเป็นอุปชฌาย์
ให้ผู้หญิงที่ต้องการบวช

ท่านสมชัย : หากจะมีการรับสืบทอดภิกษุณีจาก
สายมหายานก็อาจจะมีข้อขัดข้องอยู่บ้างในระยะแรก เช่น
การไม่ยอมรับจากคณะสงฆ์ไทยซึ่งเป็นเถรวาท แต่ถ้า
ภิกษุณีนั่นได้พิสูจน์ตนเองว่ามีประโยชน์แก่อกุลพระศาสนา
ได้เป็นอย่างดีก็อาจจะเป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม
เสียอาตมาคิดว่า มีก็ยิ่งดีกว่าไม่มีในแง่ของประโยชน์แก่อกุล
กัน อย่างที่คุณโยมรัญจวนได้พูดไว้ในกรณีของสหกรณ์
ร่างกายที่ต้องทำงานประสานแก่อกุลกัน

อ.รัญจวน : สำหรับดิฉันแล้วการเรียกร้องให้มี

ภิกษุณีในขณะนี้นั้นเป็นเรื่องยากที่จะสำเร็จ หรือหากสำเร็จ ก็ต้องอาศัยเวลาอีกยาวไกล แล้วยังไม่จำเป็นรีบด่วน สิ่ง โกลัสมือที่ผู้มีปัญญาทั้งหลายสามารถกระทำให้สำเร็จได้คือ จุดประสานแต่ละข้อที่ดิฉันได้เรียนให้ทราบแล้ว และอยาก ขอเรียนเพิ่มเติมอีกสักนิดว่า โปรดอย่าคิดแต่เพียงว่าต้องมี ภิกษุณีแล้วจะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องสิทธิของผู้บวชหญิงได้ โปรดอย่าคิดเพียงเท่านั้นเพราะประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนก็คือ เมื่อมีภิกษุณีแล้วจะให้การศึกษาและ อบรมภิกษุณีอย่างไรจึงจะสามารถปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มี คุณประโยชน์จนเป็นที่ยอมรับของสังคม ถ้าหากเป็น ภิกษุณีแล้วยังไม่สามารถกระทำตนให้เป็นที่ยอมรับของ สังคมได้ ภิกษุณีก็กลายเป็นปัญหาอีกเหมือนกัน

ท่านอุษณี : ท่านเจ้าคุณประยุทธ์ (พระธรรมปิฎก) เคยกล่าวว่า สภาวะของความเป็นภิกษุณีหากแม้เรียกร้อง ให้มีขึ้นมาได้แล้วก็ไม่น่าพึงปรารถนา เพราะเหตุว่าศีล 311 ข้อนั้นจะทำให้ขาดอิสรภาพยิ่งกว่าภาวะของภิกษุในปัจจุบัน ซ้ำยังติดอยู่ที่สายการสืบทอดที่ขาดช่วงไปอีก แต่ถ้าหาก เราคิดระบบของคัมภีร์หรือการฝึกอบรมที่ทำให้ผู้หญิงมีความสุขได้จริงในการปฏิบัติธรรม โดยการมีนักบวชในสถาน

ภาพใหม่ขึ้นมาก็น่าจะไม่มีใครคัดค้านได้ ทั้งยังจะมีศักยภาพความน่าจะเป็นมากกว่าเพราะผู้สนับสนุนส่งเสริมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์บางท่านที่ตั้งใจจะอุปถัมภ์จะทำได้อย่างสะดวกใจว่าการส่งเสริมให้มีภิกษุณีอย่าง “ธรรมมาตา” ซึ่งเป็นโครงการของพระเดชพระคุณท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุที่ตั้งใจจะฝึกอบรมให้ผู้หญิงมีธรรมะก็เป็นตัวอย่างที่ดีโครงการหนึ่ง

ท่านสันติทิโร : น่าสนใจที่ช่วงสุดท้ายในชีวิตของท่านอาจารย์พุทธทาสได้พูดถึงโครงการ “ธรรมมาตา” และฝากไว้เป็นมรดกของชาวโลก แต่ยังไม่ทันกำหนดอะไรไว้ชัดเจน ท่านก็อาพาธหนัก ละสังขารไปเสียก่อน

ท่านอุษฎฐิ : คำว่า “มาตา” นี้ หมายถึง เพศแม่ คือท่านอาจารย์ระลึกถึงโยมแม่ของท่านที่มีใจฝึกฝนศรัทธาในพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญที่อุปถัมภ์ให้เกิดสวนโมกขนิเวศน์ จึงดำริที่จะให้มีโครงการ “ธรรมมาตา” เพื่อเปิดโอกาสศึกษาและฝึกปฏิบัติธรรมกันอย่างจริงจังกว่าสถานะอุบาสิกาหรือชีที่เป็นอยู่

ท่านสันติกโร : ขณะนี้สวนโมกข์กำลังก่อสร้างที่
พักอยู่ในพื้นที่ 30-40 ไร่ และกำลังรออยู่ว่าจะมีผู้หญิงสนใจ
กันมากน้อยแค่ไหน

ท่านอุษฎฐิ : ท่านกะว่าจะมี 40 ยูนิต เป็นอาคาร
เดี่ยวให้พักแบบชั่วคราวชุดละ 3-6 เดือน เพื่อมาปฏิบัติโดย
ไม่ต้องข้องแวะกับใคร อีกประมาณ 8 ยูนิตสำหรับผู้ที่อยู่
ถาวร

สมปอง : ปัญหาเท่าที่ผมคิดเห็นได้ในขณะนี้คือ
ผู้หญิงขาดสถานะที่แน่นอนที่จะดำรงอยู่ในสังคมในการ
ปฏิบัติ จึงสงสัยว่า คำว่า “ธรรมมาตา” จะเป็นสถานะใด
สถานะหนึ่งในการปฏิบัติธรรมของผู้หญิงหรือไม่ มีการ
กำหนดรูปแบบไว้อย่างไร เช่นเรื่องการแต่งกายและวินัย

ท่านอุษฎฐิ : ยังไม่มีการพูดคุยกันเป็นที่แน่นอน

ท่านสันติกโร : เคยได้คุยกับท่านอาจารย์เรื่องการ
แต่งกายและวินัยของธรรมมาตา ท่านบอกว่าแล้วแต่ธรรม
มาตาจะกำหนดขึ้นเอง เพื่อให้เป็นองค์กรรมชาติที่ผู้อยู่

ในองค์กรสามารถกำหนดความเป็นไปได้ด้วยตนเองไม่ควรให้
ผู้อื่นกำหนดให้ ท่านบอกว่า วินัยของสงฆ์เองก็เกิดขึ้นอย่าง
ธรรมชาติคือปัญหาเกิดขึ้นจึงกำหนดวินัย ฉะนั้นท่านจึงเพียง
แต่กำหนดหลักกว้างๆ ไว้ว่า น่าจะเป็นเหมือนอย่าง “ซีมีด”
ของคริสต์ที่อยู่ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ไม่ออกไปไหน ไม่
พูดคุยกับใคร มุ่งภาวนาอย่างจริงจัง ถามท่านต่อไปอีกว่า
ถ้าธรรมมาตามีความสามารถในการสั่งสอนธรรมะ มีผู้
นิมนต์ออกไปสอนข้างนอกจะทำได้หรือไม่ ท่านบอกทำได้
แต่ท่านพูดต่อไปในทำนองว่าไม่ควรจะเที่ยวเดินทางไปไหน
มาไหนมากเหมือนอย่างพระ เรื่องนี้อาตมามีเทปบันทึกไว้
เป็นหลักฐาน เมื่อมีโอกาสที่จะคุยกันในชั้นตอนปฏิบัติก็
จะนำมาเปิดให้ฟังต่อไป

ท่านสันติกโร : ในความเห็นของอาตมาในปัจจุบันนี้
ผู้หญิงสามารถทำอะไรได้ดี ดีเทียบเท่าหรืออาจจะเกินกว่า
พระภิกษุด้วยซ้ำ เช่น การเรียนบาลีที่แต่ก่อนเรียนเฉพาะ
พระภิกษุ เมื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เรียน ผู้หญิงบางคน
กลับเรียนได้ดีกว่า ตั้งใจเรียนมากกว่าพระภิกษุด้วยซ้ำ ต่อ
ไปไม่ว่าผู้หญิงอาจจะเป็นผู้สืบทอดคำภีร์พุทธศาสนาก็ได้

ท่านอุษณี : ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยกล่าวไว้ว่า ถ้ามีวินัยมากศาสนาอาจจะอยู่ได้นาน แต่คนเข้าถึงธรรมจะมีน้อยลง เราควรมาพิจารณาดูว่าจะมีวิถีทางใดที่จะทำให้ผู้หญิงเข้าถึงธรรมได้มากขึ้นโดยไม่ไปติดอยู่ที่รูปแบบภิกษุณี ถ้าเป็นอย่างนั้น เราจะไปติดอยู่ที่การต่อสู้เรียกร้องให้มีภิกษุณีจนหลงประเด็นหรือละเลยเนื้อแท้ไป กลายเป็นการต่อสู้ขัดแย้ง มีแต่ความเร่าร้อน

เคยมีโยมผู้หญิงคนหนึ่งเคยบวชเป็นสามเณรีมาแล้ว เรียนตามพระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องการมีภิกษุณี พระผู้ใหญ่รูปนั้นตอบว่า “ไม่จำเป็นต้องมีภิกษุณีหรอกเพราะการบวชอยู่ที่ใจ พระนี่ก็เหมือนกันไม่ต้องบวชเป็นพระก็ได้ เพราะพระนั้นอยู่ที่ใจ” แกก้สวนกลับมาเลย “ถ้างั้นก็นิมนต์ท่านสึกออกมาเลย จะได้ว่ามรวาสกับผู้ที่อยู่ในรูปแบบของพระนี่เหมือนกันหรือไม่”... แน่นอน มันไม่เหมือน แต่ที่พระผู้ใหญ่ท่านนั้นตอบท่านก็คงตั้งใจที่จะประนีประนอม แต่อาตมาคิดว่า พระไม่ควรจะพูดเต็มปากเต็มคำว่า “ไม่ต้องบวชก็ได้ พระอยู่ที่ใจ” เพราะบางทีรูปแบบก็ยังสำคัญอยู่ ถ้าผู้หญิงได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติธรรม มีรูปแบบที่เหมาะสมก็จะสะดวกกว่านี้ อีกอย่างหนึ่งพระผู้ตอบก็ยังอยู่ในรูปแบบของการเป็นภิกษุสงฆ์ อยู่ในสถานภาพที่เชื่อ

อำนวยความสะดวกว่า เมื่อไปตอบอย่างนั้นอาจจะถูกโต้กลับมาอย่าง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับท่านหลวงพ่อบัณฑิต หรือถ้าไม่ อย่างนั้นก็อาจจะถูกมองได้ว่า “ก็พูดได้สิ ตัวเองอยู่ใน สถานภาพที่ดีแล้วนี่”

พระอาจารย์เตือนผู้หญิงได้อย่างอาจารย์รัญจวนพูดคือ หากต้องการต่อสู้เรียกร้องสถานภาพในการปฏิบัติธรรม ก็อย่าหลงประเด็นไปที่การต่อสู้ขัดแย้ง ให้มุ่งไปที่การปฏิบัติ ธรรมเป็นหลัก

อ.มาลี : ดิฉันขอแสดงความเห็นเพิ่มเติมในจุดนี้ ว่า รูปแบบหรือสถานภาพในการปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็น ของชายหรือหญิง น่าจะมองได้เป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับ พัฒนาตนเอง ระดับนี้รูปแบบไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ ภิกษุณี หรืออื่นใดก็ไม่จำเป็น เพราะต้องมุ่งปฏิบัติเพื่อละตัวตน 2. ระดับสังคมทั่วไป เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมจำเป็นจะต้องเข้าไป เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น กิจกรรมเผยแผ่ศาสนานอกสถานที่ ก็ต้องการสถานะอย่างหนึ่งให้เป็นที่รับรองในสังคมเพื่อ ความสะดวก หรือเพื่อส่งเสริมการทำงานและการปฏิบัติ ธรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในกรณีนี้จะเห็นได้จากการที่สังคม ให้การยอมรับสถานะของพระภิกษุ เมื่อจะประกอบกิจกรรม

ใดก็จะได้รับการอำนวยความสะดวก ก็บางอย่างที่พระไม่สามารถทำได้เพราะไม่เหมาะกับสมณสาธูปก็มีมรอาวาส ทำให้ พระภิกษุก็ได้รับความสะดวกในกิจการหลายอย่างที่ต้องไปเกี่ยวกับทางโลก ได้รับการผ่อนเบาภาระ ก็มีเวลาพอที่จะปฏิบัติเจริญธรรม และไม่มีข้อวิตกในกิจที่ได้ทำไป

เราอาจเปรียบได้ว่า ระดับพัฒนาตนเองนั่นคือ จิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องภายใน ระดับสังคมทั่วไปคือ ร่างกายหรือภายนอก ทั้ง 2 ส่วนนี้จะต้องอาศัยเกื้อกูลกันจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ท่านอุษฎี : หากผู้หญิงได้รับการส่งเสริมให้รู้และปฏิบัติธรรมมากขึ้นจะช่วยกันจรรโลงพระศาสนาได้มาก เช่น ผู้หญิงที่รู้วินัยสงฆ์ ก็จะทำให้สงฆ์ปฏิบัติถูกต้องหรือไม่ โดยเฉพาะกรณีที่สงฆ์จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้หญิง เมื่อผู้หญิงเข้าใจตรงนี้แล้วเห็นว่า หากพระทำผิดก็อาจจะได้มีการตักเตือนกัน หรือตักเตือนแล้วไม่ฟังผู้หญิงก็จะได้หลีกเลี่ยงไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพระรูปนั้นจนเกิดเหตุไม่งาม ฉะนั้น ในการกระทำกิจกรรมไม่ว่าจะด้วยรูปแบบหรือวิธีการใดที่จะส่งเสริมให้ผู้หญิงรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ก็สมควรได้รับการสนับสนุน

อ. รัญจวน : การทำงานทุกอย่างหากมีพระธรรม เป็นสิ่งนำ ปัญหาข้อขัดแย้งทุกอย่างจะค่อยๆ หมดไป เพราะเวลาที่เราจะมาอภิปรายแสดงความเห็นกัน เราจะเอา “ตัวเรา” ออกไปวางไว้ที่อื่น จะมีแต่ “การกระทำที่จะเกิด ประโยชน์” เอาการวางบนโต๊ะแทน

สิ่งที่ควรกระทำต่อไปคือ การปฏิบัติเพื่อเร่งรัดใจของ ตนเองให้เข้ามาอยู่ในแนวทางพระธรรมยิ่งขึ้น เริ่มต้นด้วยการ ปฏิบัติอานาปานสติ ให้อุ้อยู่กับลมหายใจที่ผ่านเข้า ผ่านออก จะได้มีจิตใจมั่นคงมีการกระทำที่ถูกต้อง

สมปอง : จากการที่อาจารย์รัญจวนกล่าวว่า เรา ไม่มีเวลาเดินเลาะรั้วชมนกชมไม้อีกต่อไปแล้ว เราจะต้อง ลัดตัดตรงเข้าสู่แก่น อีกทั้งอาจารย์ยังเห็นว่าการเรียกร้อง ให้มีภิกษุณีในขณะนี้สำเร็จได้ยาก ต้องใช้เวลานาน จึงควร เอาเวลาที่มีอยู่ไปปฏิบัติธรรมเพื่อปลดเปลื้องปัญหาหรือ ความทุกข์เช่นนี้ อาจารย์หมายความว่า การเป็นภิกษุหรือ ภิกษุณีเป็นเพียงเปลือกหรือกระพี้ไม่ใช่แก่นใช่หรือไม่

อ. รัญจวน : ขอเรียนถามต่อไปยังพระคุณเจ้า

ท่านสมชัย : แก่นของพระพุทธศาสนา คือ วิมุตติ หรือการหลุดพ้น สถานะของภิกษุ ภิกษุณี แม้จะไม่เป็นแก่น แต่ก็ป็นรูปแบบให้เดินทางไปสู่แก่นได้ง่ายกว่าการเป็นฆราวาส หรือถ้าจะกล่าวว่ภิกษุ ภิกษุณีเป็นเปลือก กระพี้ ก็ยังนับว่ามีประโยชน์คือช่วยรักษาแก่นไว้ได้

ในสมัยก่อนเชื่อกันว่ ฆราวาสที่บรรลุนิรุตถ์ขั้นสูงจะ ต้องบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณี มิฉะนั้นจะต้องตายภายใน 7 วัน ความเชื่อนี้จะเป็นจริงหรือไม่ไม่ทราบ แต่ก็เป็น การสะท้อนให้เห็นว่ รูปแบบภิกษุ ภิกษุณีนี้ก็มีความสำคัญอยู่ มาก แม้จะไม่ใช่แก่นก็ตาม

อ.ปอ ตนานนท์ : อาจกลายเป็นตัวอุปสรรคทำให้ ไม่สามารถไปถึงแก่นได้หรือไม่

ท่านสมชัย : ทุกอย่างเป็นดาบ 2 คม ถ้าเรายึดมั่น ในรูปแบบ ในศีลพรตมากเกินไป มันก็เป็นอุปสรรคในการ เข้าถึงแก่นได้เหมือนกัน

ที่นี้ถ้าว่กัน ในแง่สังคฺมเราจะเห็นว่า สังคฺมสงฆ์ใน สมัยพุทธกาลเป็นสังคฺมที่ตอบสนองอุดมคติของคนได้จริง ผู้ที่ต้องการจะบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวดก็จะอาศัยรูปแบบ ของสงฆ์นี้เป็นหนทางไปสู่แก่นหรือเป้าหมายได้ ถ้ายังอยู่

ในเทศมราวาสก็อาจต้องเดินเลาะรั้วอยู่อย่างที่คุณโยมรัญ
จนว่า มันก็ถึงเป้าหมายช้า พอถึงปัจจุบันกลายเป็นว่า
สังคมสงฆ์เองที่มีปัญหาพอกพูน ไม่สามารถตอบสนองอุดม
คติได้อีกต่อไป ทั้งนี้ทั้งนั้นมันเนื่องมาจากการพัฒนาของ
สังคมโลกที่มุ่งไปทางวัตถุนิยม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคม
สงฆ์เป็นอย่างยิ่งในขณะนี้

อ. รัญจน : เปลือกหรือกระที่ที่ติดันพูดถึงนั้น หมายถึง
ถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการกราบสวย การ
จัดโต๊ะหมู่บูชาสวย หรืออะไรอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการขัด
เกลางทางจิตใจ การขัดเกลางจิตใจก็คือ การขัดเกลางตัณหา
อุปาทาน ความโลภ โกรธ หลง ทำให้อวิชชาจางหายไป
นี่คือการทำลายความรู้สึกเป็นอัตตา แล้วจะเข้าสู่อนัตตา
โดยอัตโนมัตติ

ท่านสันติกโร : ที่อาจารย์รัญจนพูดไปเมื่อครูนี้นัก
เป็นไปตามแนวทางของท่านอาจารย์พุทธทาส คือ ให้มุ่งไป
ที่อริยมรรค ไม่ให้ความสำคัญกับการบวชตามรูปแบบมาก
นัก ท่านกล่าวชัดเจนเลยว่า “การบวชเป็นเพียงรูปแบบไม่
ใช่แก่น” ซึ่งแตกต่างจากพระสงฆ์ทั่วไปที่ยังเน้นรูปแบบอยู่

อ.รัญจวน : จากประสบการณ์ของดิฉันมีอยู่คราวหนึ่งได้มีโอกาสไปพูดให้พระภิกษุคณะธรรมทูตฟัง โดยได้รับคำเชิญจากพระภิกษุซึ่งได้เรียนขออนุญาตจากท่านอาจารย์พุทธทาสไว้เรียบร้อยแล้ว จะขอเชิญให้ดิฉันมาพูด ซึ่งท่านเล่าให้ฟังว่าท่านอาจารย์ก็ได้อนุญาตและท่านได้พูดกับพระภิกษุรูปนั้นว่า เขามีภูมิปัญญาพอจะพูดได้ แต่ก็มืออยู่ครั้งหนึ่งที่ต้องพูดให้สามเณรฟังที่ลานหินโค้ง เนื่องจากสามเณรมีจำนวนมาก สถานที่ไม่เพียงพอ ท่านอาจารย์วิสุทธิก็จัดให้เณรนั่งข้างล่างบ้างข้างบนบ้าง ดิฉันนั่งตรงกลางมีสามเณรนั่งกระจายออกไป ท่านอาจารย์พุทธทาสเดินออกมาจากกุฏิของท่านเห็นเข้าก็กล่าวว่า “ทำไมให้คุณรัญจวนนั่งสูงกว่าเณร” หลังจากวันนั้นดิฉันก็ไม่ได้พูดให้สามเณรฟังอีกเลย

นี่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่ท่านอาจารย์จะไม่คำนึงถึงรูปแบบเสียเลย ท่านก็ยังต้องรักษารูปลักษณะ ความงาม ความถูกต้อง เพื่อรักษาแก่นเอาไว้เหมือนกัน

ท่านสันติกโร : บางส่วนที่มีประโยชน์ท่านก็รักษาเอาไว้ บางส่วนที่ไม่มีประโยชน์ท่านจะไม่สนใจ

อ.ปอ ตนานนท์ : การรักษาสถานะของพระภิกษุกับการไม่รักษาอันไหนจะทำให้เรามุ่งไปข้างหน้าเพื่อต่อสู้กับอัตรตาได้เร็วกว่ากัน

คุณอานันท์ ปันยารชุน ได้พูดไว้ในรายการขอคิดด้วยคน ครั้งที่ 1 ว่า เราไม่สามารถจะละอัตรตาได้ เราจะต้องประคองตัวเองอยู่ในอัตรตา นี่ผมแปลความหมายที่คุณอานันท์พูดไว้ คือ แก่เถียงกับอาจารย์สุลักษณ์ (ส.ศิวลักษณ์) ว่า เราจะต้องประคองตัวอยู่ในอัตรตาเพื่อเสริมสร้างสังคมและเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มิฉะนั้นต่างชาติจะมาครอบงำหมด ความเห็นของคุณอานันท์ส่วนนี้เป็นที่ยอมรับกันอยู่มากเหลือเกินในสังคม เมื่ออยู่ในสภาวะการณ์เช่นนี้เราก็จำเป็นต้องเพิ่มพลังของฝ่ายที่จะก้าวไปสู่อนาคตมากขึ้น รูปแบบของสังคมจะมีพลังและความคล่องตัวมากขึ้นแค่นั้นที่จะต่อสู้กับอัตรตาเพื่อก้าวไปสู่อนาคต

สมมติว่า ถ้าไม่มีรูปแบบภิกษุสงฆ์ ไม่มีการบวชที่เป็นเพียงพิธีกรรม ผู้ชายก็จะเหมือนกับผู้หญิงที่แม้ไม่มีรูปแบบภิกษุณีแล้วก็ตามแต่ก็สามารถปฏิบัติธรรมหรือบวชใจได้

อ.รัญจวน : สำหรับดิฉันแล้วคิดว่ายังจำเป็นต้องมีรูปแบบของพระภิกษุสงฆ์ไว้ เพราะถ้าไม่มีรูปแบบให้เห็น

ก็จะยิ่งกว่านี้ ถ้าภายในองค์กรสงฆ์มีปัญหาติดขัดไม่คล่องตัว ทั้งฆราวาสทั้งสงฆ์ก็ต้องช่วยกันแก้ไขต่อไป ในส่วนของพระสงฆ์ขอความกรุณาที่ท่านด้วยว่า ช่วยดึงประชาชนทั่วไปให้เข้าถึงแก่นของศาสนาให้มากขึ้น อย่าให้ติดอยู่เพียงเปลือกกระพี้ ในกรณีที่คุณอนันท์พูดว่าจำเป็นจะต้องประคองอัตตาไว้ ดิฉันไม่เถียง แต่ทำไมเราไม่รู้จักทำอัตตานั้นไม่ให้เป็นอัตตาที่เห็นแก่ตัว ถ้าเรายังละอัตตาไม่ได้ ก็ควรทำให้เป็นอัตตาที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะความเห็นแก่ตัวอยู่ที่ไหนความพินาศล่มจมก็อยู่ที่นั่น

ถ้าเรายังมีอัตตาคือความรู้สึกยึดมั่นในความเป็นตัวตนอยู่ ก็จงใช้อัตตานั้นให้ถูกต้องคือให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น และในระดับสูงขึ้นไปก็นำเอามาพิจารณาให้เห็นว่า อัตตาดังนี้นั้นหาได้อยู่ถาวรไม่ เป็นเพียงสิ่งสมมติ จะอยู่ได้เพียงชั่วคราว เมื่อสำนึกว่ามันเป็นสิ่งชั่วคราวเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เช่นนี้ มันก็จะกลายเป็นอัตตาที่ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

คุณอนันท์ก็เรียกว่า เป็นผู้เห็นแก่ตัวน้อย ท่านคงยังมีอัตตาอยู่บ้างในฐานะที่ยังเป็นปุถุชน แต่ก็พยายามทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นส่วนมาก อย่างนี้ก็ถือว่าท่านได้พยายามใช้อัตตาของท่านให้เป็นอัตตาที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่

ตนเองและผู้อื่น

สำหรับเรื่องการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของสังคมไทย
เรานั้น ดิฉันขออนุญาตพูดว่าหลายสิ่งหลายอย่างเรามักจะ
เอาอย่างฝรั่งมาใช้อย่างไม่ลืมหูลืมตา รวมทั้งแผนพัฒนา
เศรษฐกิจด้วย ซึ่งบางสิ่งบางอย่างฝรั่งเขาได้ทิ้งจนกลายเป็น
ขยะไปแล้วแต่เราก็นำเอามาใช้ ปัจจุบันฝรั่งได้หันมา
สนใจศึกษาระรณะเพื่อลดความยึดมั่นในอัตตากันแล้ว ทำ
ไมเราไม่เอาอย่างเขาในจุดนี้ก็กลับยังไปตามเก็บขยะของฝรั่ง
มากินกันอยู่อีกจนชีวิตมีปัญหา มีความทุกข์กันทุกวันนี้ยังไม่
พออีกหรือ

วันนี้เราพูดกันได้เวลาพอสมควรดีแล้ว ท่านพระ
คุณเจ้าและบรรดาผู้ร่วมสัมมนาทั้งหลายจะได้พักผ่อน เพื่อ
ประกอบกิจกรรมในวันต่อไป

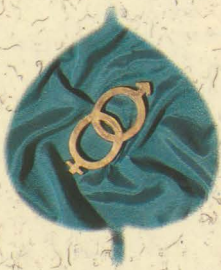
สวัสดีค่ะ

Blank lined page for writing.

Blank lined page for writing.

Lined writing area with 20 horizontal lines.

Lined writing area with 20 horizontal lines.

“ความทุกข์หรือปัญหาของผู้หญิงจะมีหรือไม่มี ในทัศนะ
ของดิฉันอยู่ที่น้ำใจของผู้ชายหรือน้ำใจของบุรุษ...”

อ.รัญจวน

“ผู้หญิงจะต้องพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ ไม่ใช่เพื่อสร้างปัญหา
เราไม่มีเวลาที่จะลัดเลาะเพื่อที่จะติดเปลือกติดกระพี้
ติดรูปแบบ แต่การจะตัดตรงไปสู่แก่นแท้ เพื่อแก้ปัญห
เพื่อช่วยให้โลกที่มันกำลังทรุดลง อยู่นี้ฟื้นตัวขึ้น
และดำรงอยู่ไปได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัวของทุกฝ่าย”

อ.รัญจวน

“การที่คณะสงฆ์อ้างว่าไม่สามารถจะฟื้นฟูให้มีภิกษุณีได้
เนื่องจากภิกษุณีในฝ่ายเถรวาทได้ขาดตอนไปแล้วนั้น ก็น่า
จะเป็นการติดยึดอย่างหนึ่ง คือ ติดยึดว่าภิกษุณีสูญไปแล้ว
หรือฟื้นอีกไม่ได้ เพราะไม่ถูกต้องตามหลักวินัย...”

สนธิสุตา

* ขางตอนจากการวิวาทะ